

Orissaare Vallavalitsus

Orissaare valla terviseprofiil ja tegevuskava 2010-2020

Vastu võetud Orissaare Vallavolikogu 21.oktoobri 2010 määrusega nr 35, jõustunud
25.oktoober 2010

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Orissaare 2010

Sisukord

Sissejuhatus	4
1 Terviseprofiili eesmärk ja väärtused	5
2 Hetkeolukord	7
2.1 Üldandmed	7
2.2 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused.....	15
2.2.1 Tööturu situatsioon.....	15
2.2.2 Toimetulek	19
2.2.3 Kaasatus kogukonna tegevustesse.....	22
2.3 Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng.....	24
2.4 Tervislik elu- õpi- ja töökeskkond	27
2.4.1 Huvitegevus ja sport.....	27
2.4.2 Transport ja teedevõrk.....	28
2.4.3 Keskkonna mõjurid	29
2.4.4 Kuriteod ja õnnetused.....	30
2.5 Tervislik eluviis.....	31
2.6 Terviseteenused	32
3 Terviseprofiili eesmärkide saavutamise vahendid	33
3.1 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused.....	33
3.2 Laste tervislik ja turvaline areng	34
3.3 Tervist toetav keskkond	36
3.4 Tervislikud eluviisid.....	37
3.5 Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus.....	39
4 Kokkuvõte	40
5 Tegevuskava aastateks 2010-2012	43
6 Mõisted ja lühendid	47
7 Kasutatud kirjandus ja muud allikad	51
Lisad	52
Lisa 1 Orissaare valla asend Saare maakonnas	52
Lisa 2 Orissaare valla rahvastik külade kaupa seisuga 01.01.2010 Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.	
Lisa 3 Orissaare vallas registreeritud MTÜd, seltsingud	55

Lisa 4 Kokkuvõte küsitluslehtedest..... **Tõrge! Järjehoidjat pole määratletud.**

Sissejuhatus

Inimeste tervis mõjutab märkimisväärselt nende võimet igapäevaelus toime tulla, nende sotsiaalsed ja majanduslikku panust riigi ülesehitamisel ja riigi üldist edu. Tervis on seega oluline rahvuslik ressurss, mis eesmärgipärast ja kindlat arendamist.

Omavalitsuse jätkusuutlikkus oleneb inimestest, kes siin elavad, töötavad või muul moel tegutsevad. Mida tervemad nad on, seda tervem on ka rahvas tervikuna. Aga ainult terve rahvas on suuteline haridust omandama või ümber õppima, töötama ning piirkonda arendama. Tervis on üks olulisemaid ressursse. Tervis on igapäevase elu loomulik eeltingimus ja majanduslik ressurss. Igal valla inimesel peab olema võimalus elada tervisttoetavas keskkonnas ja teha tervislikke valikuid, mis on nii terve isiksuse kujunemise kui ka valla eduka sotsiaalse ja majandusliku arengu eeltingimuseks.

Terviseprofiili üldeesmärgiks on valla elanike tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu. Eraldi on arengukavas välja toodud viis temaatilist valdkonda, mis kajastavad sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist, lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamist, tervist toetava keskkonna kujundamist, tervislike eluviiside soodustamist ning tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkuse kindlustamist. Nende temaatiliste valdkondade kaupa on esitatud ka valla terviseprofiili üldeesmärgi täitmiseks seatud prioriteetid, alaeesmärgid ning võimalikud lahendused.

Koostamise protsess ja koostamisel osalejad

Orissaare Vallavolikogu otsuatas Terviseprofiili algatuse 30.09.2010 otsusesga nr. 69. Valla terviseprofiili väljatöötamiseks moodustas Orissaare vallavalitsus komisjoni, kuhu kuulusid vallavanem Aarne Põlluäär, valla lastekaitse noorempetsialist Gerda Seppel, valla kultuurimaja juhataja ning seltside ja seltsingute esindaja Anu Viljaste, vallaarst Elo Lember, spordihoone juhataja Kaire Nurja ning Kairi Luhaäär – komisjoni liige, koordinaator, kommunikatsioon. Terviseprofiili koostamine algas koolitustega, kus osales 5 inimest. Tehti koostööd partneritega, koguti ja analüüsiti andmeid. Terviseprofiili tutvustati Orissaare Vallavolikogu istungil. Profiil on kättesaadav Orissaare valla koduleheküljel www.orissaare.ee ning seda uuendatakse üks kord aastas.

Kuna käesoleva terviseprofiili koostamisel nappis ajaressurssi vallarahva tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks detailsemate küsitluste või uuringute läbiviimiseks, siis on planeeritud küsitlus läbi viia aasta lõpus 2010.

Antud terviseprofiili eesmärgiks on anda esialgne ülevaade vallarahva tervise hetkeolukorrast ja tervisemõjuritest, et kavandada tervisedenduse arendamiseks järgmisi samme. Kuna ka rahvastiku tervises toimuvad pidevalt muutused, on valla terviseprofiil dokument, mida tuleb pidevalt täiendada ja uuendada.

1 Terviseprofiili eesmärk ja väärtused

Terviseprofiil

Terviseprofiil on abivahend valla inimeste ja keskkonna terviseseisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite määratlemisel.

Terviseprofiili eesmärk

Valla terviseprofiili eesmärgiks on kaardistada vallarahva tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite hetkeseis. Neid analüüsidest tuua välja peamised tervist mõjutavad probleemid ja –vajadused ning pakkuda välja võimalikud tegevused probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks.

Terviseprofiil on suunatud

- vallaelanikele terviseteadlikkuse tõstmiseks ja tervisemõjuritest paremaks mõistmiseks
- erinevate valdkondade spetsialistidele, otsustegijatele ja poliitikutele tervisetemaatika paremaks mõistmiseks ning valdkondadevahelise koostöösuutlikkuse tõstmiseks parema tervise nimel. Terviseprofiil aitab selgemini näha seoseid erinevates valdkondades tehtavate otsuste ja planeeritavate tegevuste ning tervisemõjude vahel

Tulemus

Terviseprofili koostamise **tulemusena** sooviksime, et suureneb Orissaare valla elanike rahulolu eluga ning selle juhtimisega, mis omakorda soodustab elanikkonna püsijäämist.

Orissaare valla terviseprofilil on **seos** Eesti Rahva Tervise Arengukavaga, Inimressursi arendamise rakenduskavaga 2007 – 2013, Rahvastiku tervise arengukavaga aastateks 2009 – 2020, Orissaare valla arengukavaga aastani 2020, Saare maakonna arengustrateegia 2020, Saare maakonna terviseprofiliiga.

Terviseprofili väärtused

- **Inimõigused**

Tervis on inimese põhiõigus ning kõigile ühiskonnaliikmetele tuleb tagada eeldused võimalikult hea terviseseisundi saavutamiseks.

- **Ühine vastutus tervise eest**

Inimese ja rahvastiku tervist mõjutavad suuremal või vähemal määral kõik poliitilised, majanduslikud või muud otsused. Vastutus rahvastiku tervise eest on ühine vastutus, mis hõlmab ühiskonna kõiki sektoreid, organisatsioone, rühmi ja üksikisikuid.

- **Võrdsed võimalused ja õiglus**

Võrdsed võimalused tervisele ja teistele väärtustele on demokraatliku ühiskonna ideaalideks. Võrdsete võimaluste loomine hariduse, eluaseme, töö ning tervise ja tervishoiuteenuste osas, on eelduseks inimeste tervise ja elukvaliteedi jätkuvale paranemisele.

- **Sotsiaalne kaasatus**

Isikute, sotsiaalsete rühmade ja kogukondade aktiivne osalemine enda, oma kodukandi ja ühiskonna elu ja keskkonda mõjutavate otsuste tegemisel ja probleemide lahendamisel toob kaasa nende võimestumise ja võime suuremal määral lahendada oma terviseprobleeme.

- **Riiklike strateegiatega arvestamine**

Valla tervisprofiil järgib Rahvastiku Tervise Arengukava ning teiste valdkondlike alusdokumentide ideid.

2 Hetkeolukord

Valla tervisetegurite hetkeseisundit on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjalis vajalikuks peetud indikaatorite abil.

2.1 Üldandmed

Orissaare vald asub Eesti suurima saare, Saaremaa, kirdeosas. Orissaaret on nimetatud ka Saaremaa väravaks, sest Muhu saart ja Saaremaad ühendav Väikse Väina tamm saab alguse või lõpeb Orissaare vallas.

Pealinn Tallinn asub 163 km, maakonnakeskus Kuressaare 54 km kaugusel. Orissaare valla territooriumi suurus on 163 km². Orissaare valla piirinaabriteks on Muhu, Pöide, Laimjala ja Leisi vallad. Valda läbivad tähtsamad liiklusteed on Risti-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare põhimaantee ning Tumala-Orissaare-Väike väin tugimaantee. Samuti Orissaare – Leisi maantee ehk rahvasuus kutsutav Rannamaantee.

Orissaare vald jaguneb administratiivselt Orissaare alevikuks ja 36 külaks. Tinglikult võib valla külad jagada viieks piirkonnaks: Orissaare piirkond, Kavandi Pahila piirkond, Taaliku piirkond, Saikla piirkond ning Tagavere piirkond. Vt. Lisa 2

Orissaare valla suurimaid rikkusi on tema suhteliselt puhas, omanäoline ja mitmekesine saareline looduskeskkond. Orissaare vald asub Lääne-Eesti saarestiku maastikurajoonis.

Orissaare vald piirneb küll põhjast ja kirdest Väinamere ja Väikse väinaga, kuid võrreldes Saaremaa teiste valdadega on Orissaare rannajoon suhteliselt lühike. Maastikupildis domineerib loodusmaastik, valla siseosas on suured sood ja metsad. Ajalooline asustus on olnud piki rannikuvööndit.

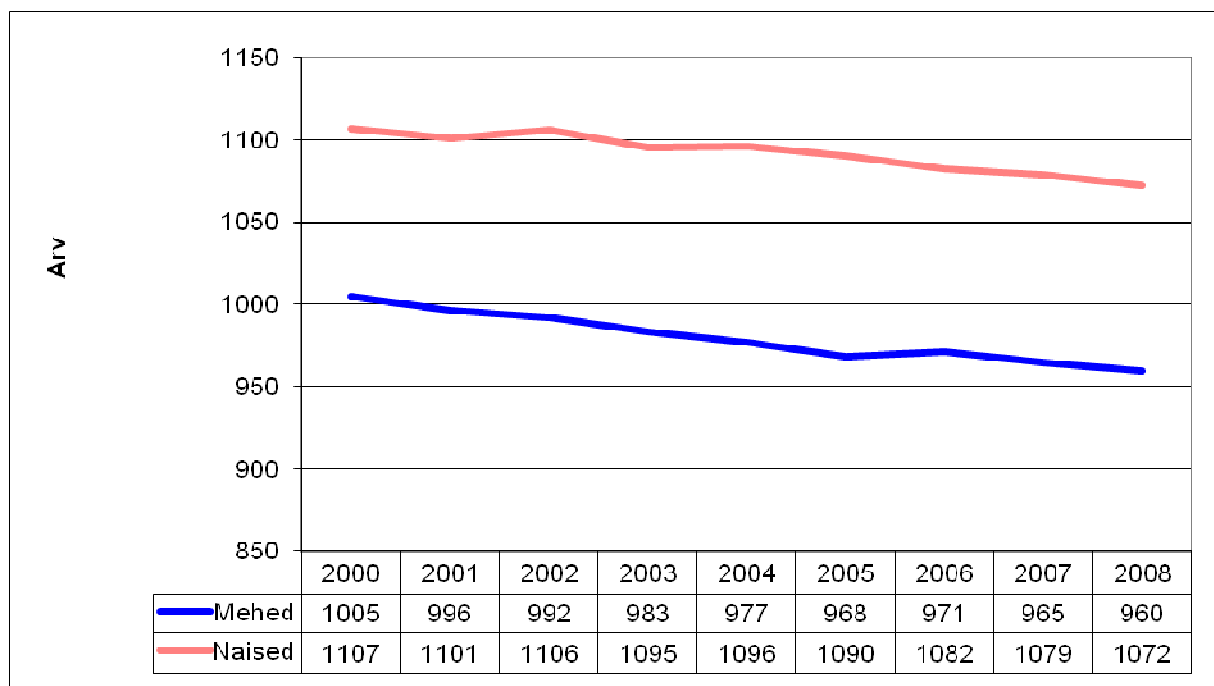
Elanikke on vallas 1997 (01.02.2010. a. seisuga). Elanike arvult kuulub Orissaare vald Saare maakonna kolme suurima valla hulka, olles Kaarma ja Leisi järel kolmandal kohal. Keskuses, Orissaare alevikus, elavad pooled valla inimestest, suuremad külad on veel Tagavere ja Suur-Rahula. Ligi poolesaja elanikuga külad on Mäeküla ja Orinõmme. Kõigis teistes küldes on elanikke vähem.

Orissaare vald on maakonna suurima rahvastikutihedusega vald, 12,5 elanikku km² kohta. See näitaja on kõrgem kui maakonna keskmine näitaja ja ligi poole kõrgem kõigi valdade keskmisest näitajast. Elanike arv vallas on viimastel aastatel püsinud suhteliselt stabiilne.

Oluline rahvaarvu vähenemine oli uue sajandi alguseks juba toimunud. Olulise ja jätkuva tendentsina iseloomustab valla rahvastikku elanikkonna vananemine. Nii on jätkuvalt tõusutrendis üle 65 aastaste inimeste osakaalu suurenemine ja vanuses 0 - 14 aastaste vähenemine. Rõõmustav on, et 15 – 64 aastaste inimeste arvukus püsib stabiilne. Valla sooline struktuur näitab vanemate naiste ülekaalu. Üllatav on, et kahekümnendates aastates noorte seas on naiste ja kolmekümnendates aastates meeste ülekaal. Lootust valla elanikkonna rahvaarvu kasvuks on juhul kui suudetakse peatada noorte lahkumine vallast, pakkudes neile piisavalt atraktiivset elukeskkonda ja töökohti. Vallas puudub suurtööstus, kuid aktiivselt on asunud tegelema väikeettevõtlusega. Tegutsevaid ettevõtteid vallas on ühtekokku 70 ja suurimaks ettevõtluspiirkonnaks Orissaare kõrval on Saikla küla. Stabiilselt on säilinud põllumajanduslik tegevus. Kodanikualgatusel on ellu kutsunud üheksa seltsi ja seltsingut, kellel on vallaga väga aktiivne ja hea koostöö.

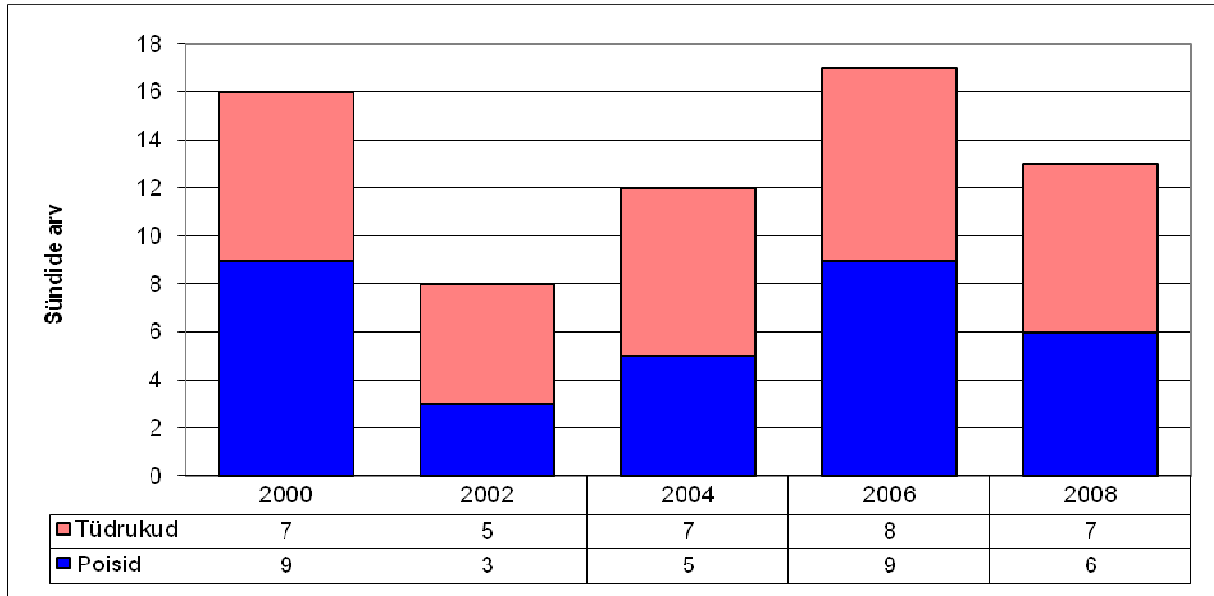
Orissaare vallas on hästi lahendatud valla poolt pakutavate teenuste kättesaadavus hariduses, **sotsiaalhoolekandes**, kultuuris. Kodanikusõbralikult toimib avalikkusega suhtlemine nii infokommunikatiivselt, kui kohapealse vahetu suhtluse näol. Pööratakse erilist tähelepanu valla heakorrale, teede korrashoiule, jäätmemajandusküsimustele. Orissaare vallas on võrreldes teiste maapiirkondadega Saaremaal sotsiaalsed teenused hästi kättesaadavad. Vallaelanike sotsiaalsed vajadused on põhisos rahuldatud. Avalikku teenust osutavad asutused paiknevad peamiselt valla keskus - Orissaare alevikus.

Joonis 1. Orissaare valla aastakeskmised rahvaarvud

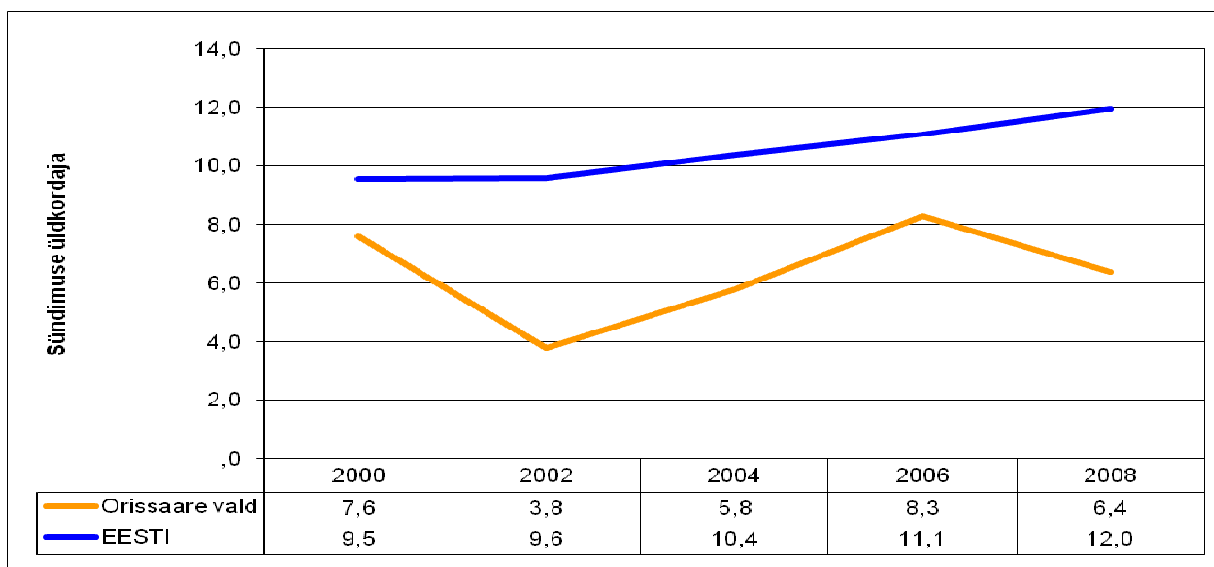
2008. aastal oli valla aastakeskmine rahvaarv Statistikaameti andmetel 2032 inimest. (1.jaanuar 2010 seisuga vallavalitsuse andmetel 2004 inimest). 2000. aastal oli see 2112 inimest. Seega on rahvastik 8 aastaga, 2000 kuni 2008, vähenenud 80 inimese võrra ehk 9,2%, mis on keskmiselt 10 inimest aastas.

Joonis 2. Elussündide arv (Statistikaamet)

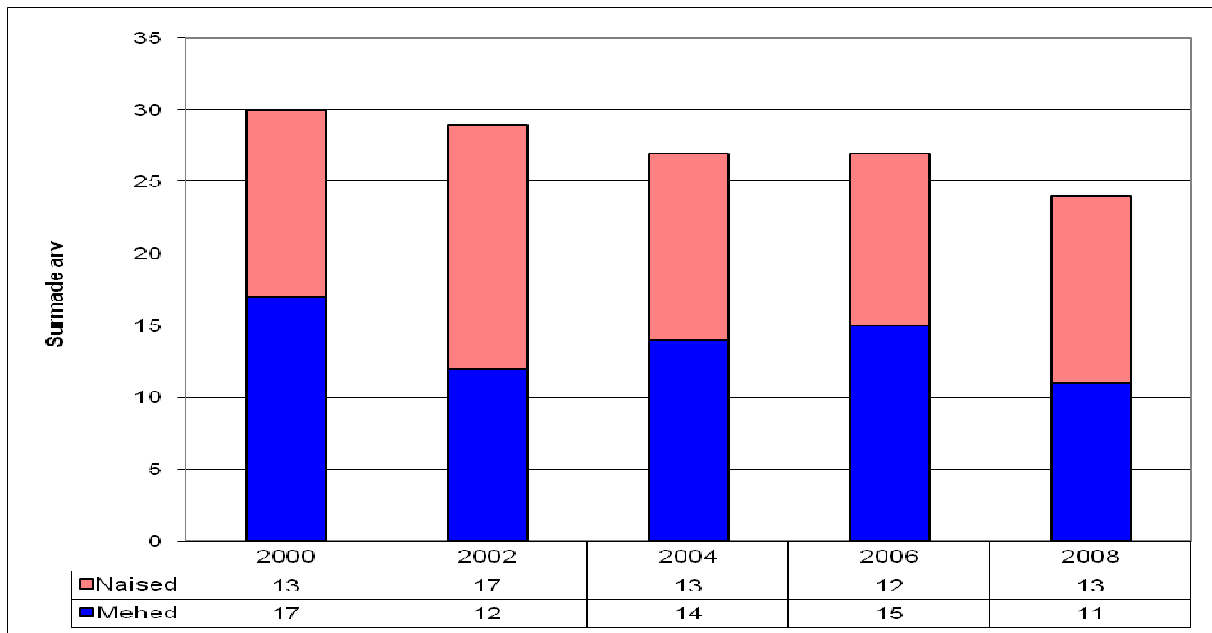
Rahvastiku vähenemine on suuresti negatiivse iibe ja väljarände tagajärg (vt joonis 6). Vallas sünnib vähem lapsi, kui eakamaid inimesi sureb.

Joonis 3. Sünnimuse üldkordaja võrdlus kogu Eestiga (Statistikaamet)

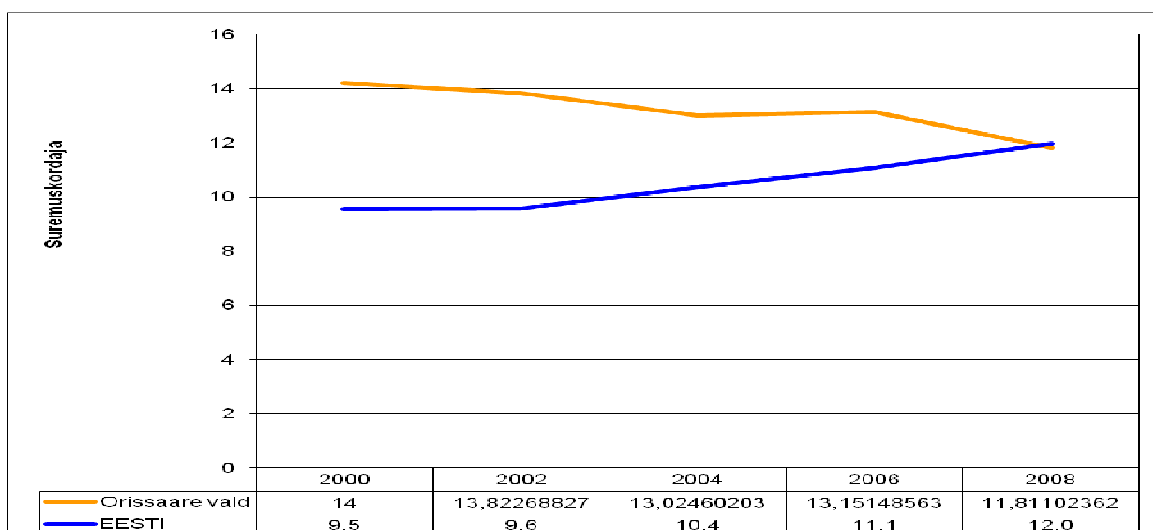
Jooniselt 3 näeme, et kui kogu Eestis tervikuna sünnikõver kasvab, siis Orissaare vallas sünnikõver viimastel aastatel langeb. Rahvastikupüramiidilt (joonis 8) on näha, et vallas on palju noori vanuses 20-29 eluaastat, mis annab lootust ka tulevikuks, samuti 40 50. Kuid tihti on nii, et kui kool läbi ja perre on lapsed sündinud, muutub ka pere rahvastikuregistri järgne elukoht, sest lastele on vaja lasteaiakohti seal, kus pere tegelikult elab.

Joonis 4. **Surmade arv (Statistikaamet)**

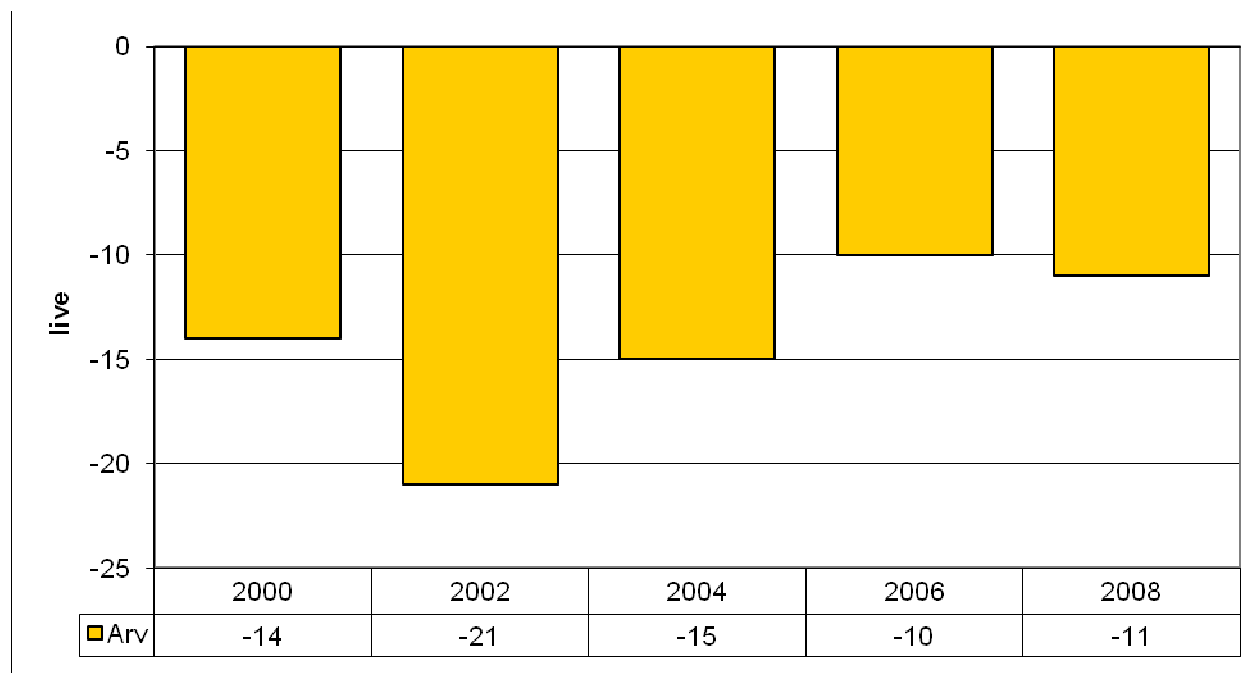
Vähenenud on surmade arv. Eesti rahvastik tervikuna vananeb kiiresti (joonis 5), sama võib öelda ka Orissaare valla kohta, sest vallas on palju eakaid inimesi (joonis 8).

Joonis 5. **Suremuskindaja võrdluses Eestiga (Statistikaamet)**

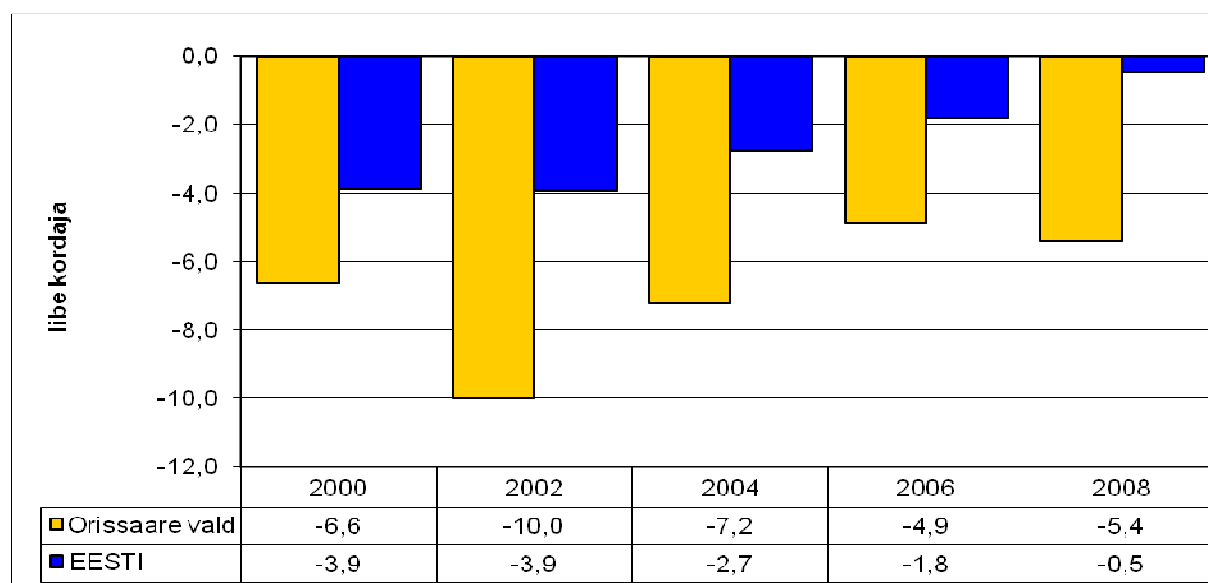
Loomulik iive näitab, kui palju ületab surmade arv vallas sündide arvu. Nagu juba eespool mainitud, on loomulik iive üheks rahvastiku vähenemise põhjuseks, kuid Orissaare valla puhul mängib selles suurt osa ka migratsioon.

Joonis 6. Loomulik iive (Statistikaamet)

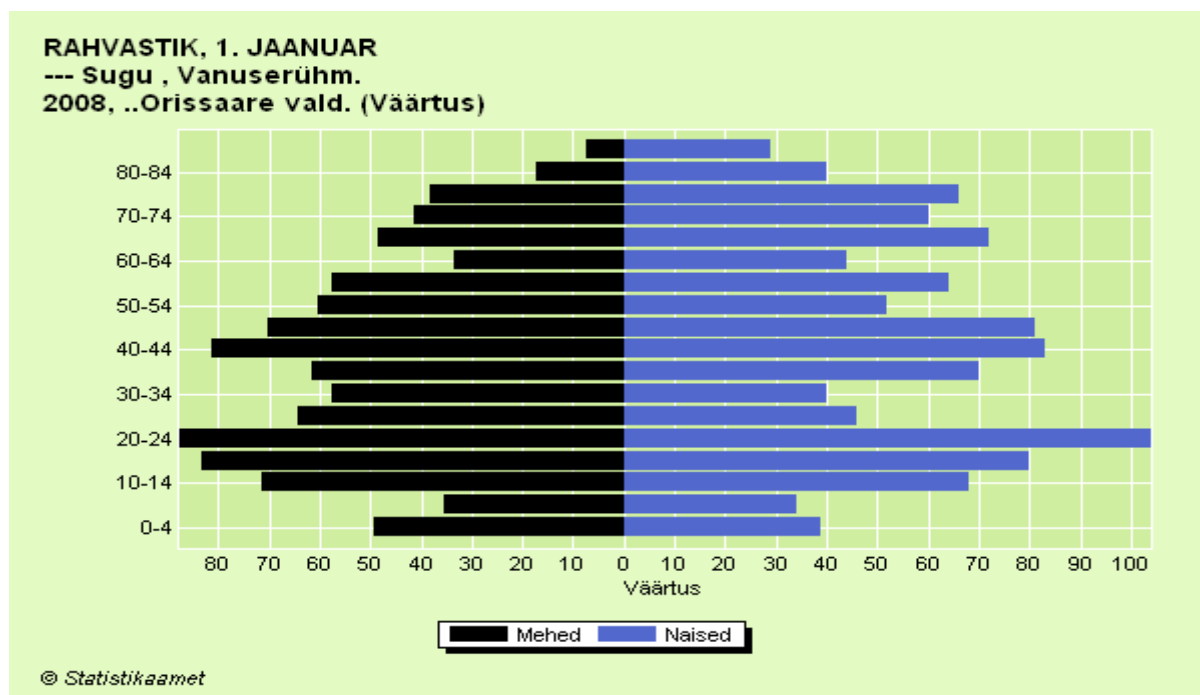
Eesti puhul tervikuna on märgata iibe kordaja vähenemise tendentsi, mis näitab, et rahvaarvu vähenemise kiirus on pidurdunud. Orissaare vallas aga elanike arvu vähenemine iga aastaga aina kasvab.

Joonis 7. Iibe kordaja võrdluses Eestiga (Statistikaamet)

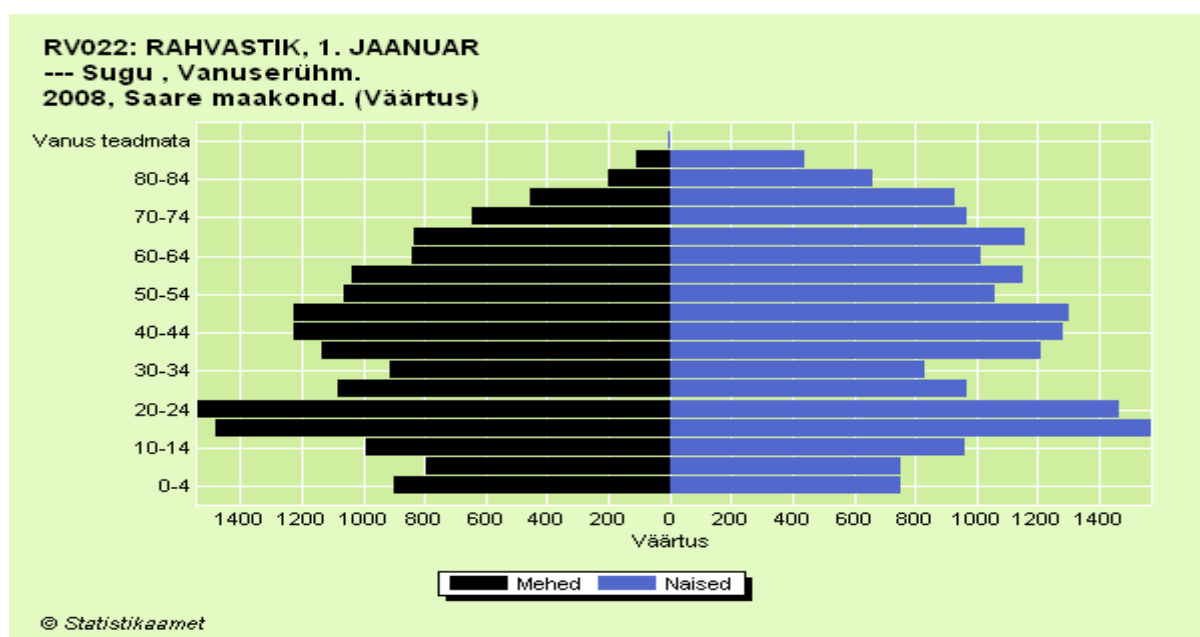

Kolmel järgmisel joonisel on võrreldud Orissaare valla, Saare maakonna ja kogu Eesti rahvastiku soolist ja vanuselist jaotust. Väga väikesed põlvkonnad vanuserühmades 0-4, 5-9, 30-34, 35-39, 60-64 ning 85-.... aastat ja muidugi 85-aastaseid ja vanemaid inimesi. Saaremaal on väikesed põlvkonnad vanuserühmades 0-4, 5-9, 30-34 ja 80-.... eluaastat. Eesti puhul on samuti vähem 5-9 ja 10-14-aastaseid lapsi, kuid 0-4 aastaste vanuserühmas on näha juba kasvutrendi.

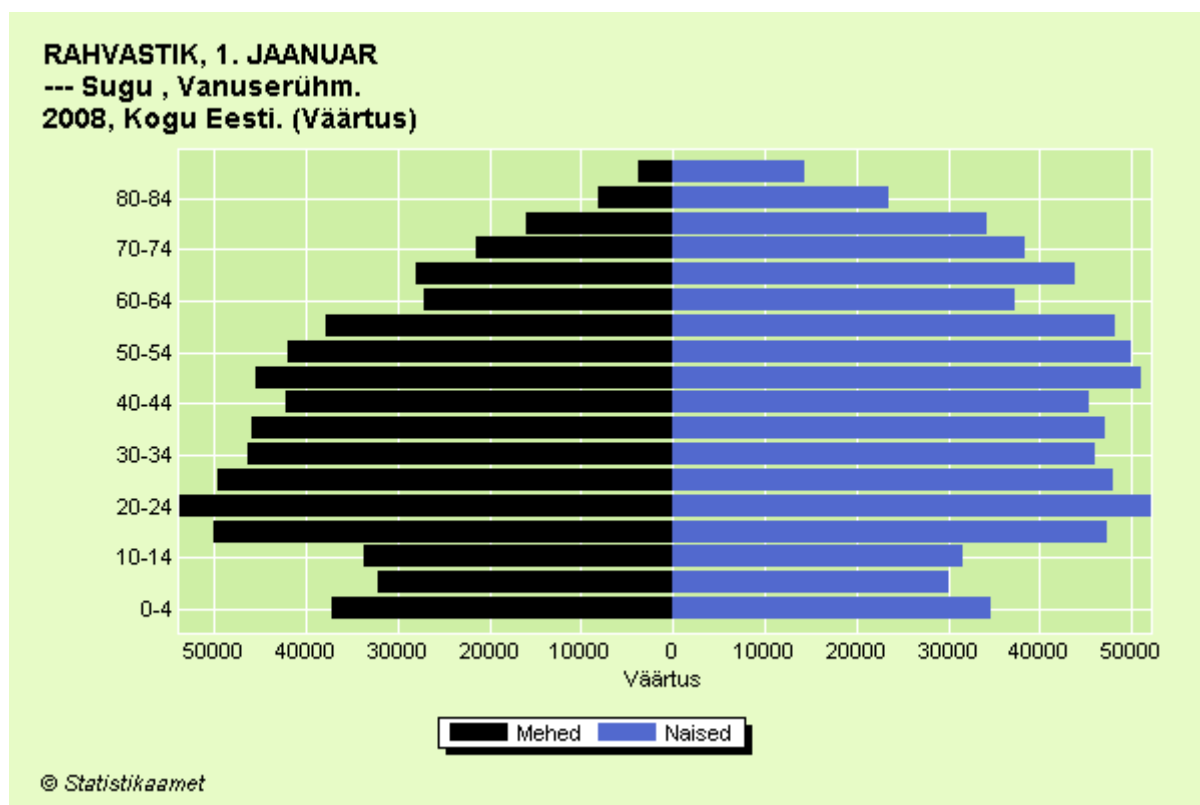
Joonis 8. Orissaare valla rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

Joonis 9. Saare maakonna rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet)

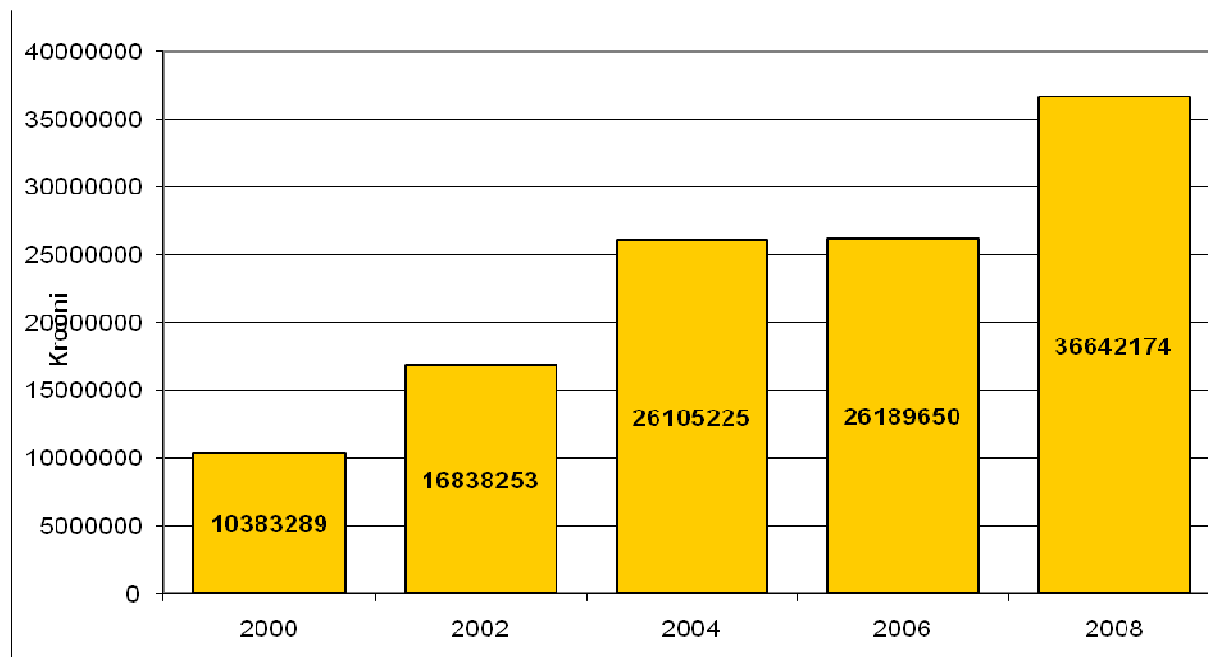

Joonis 10. Eesti rahvastiku vanuseline ja sooline jaotus (Statistikaamet) ÕIGE

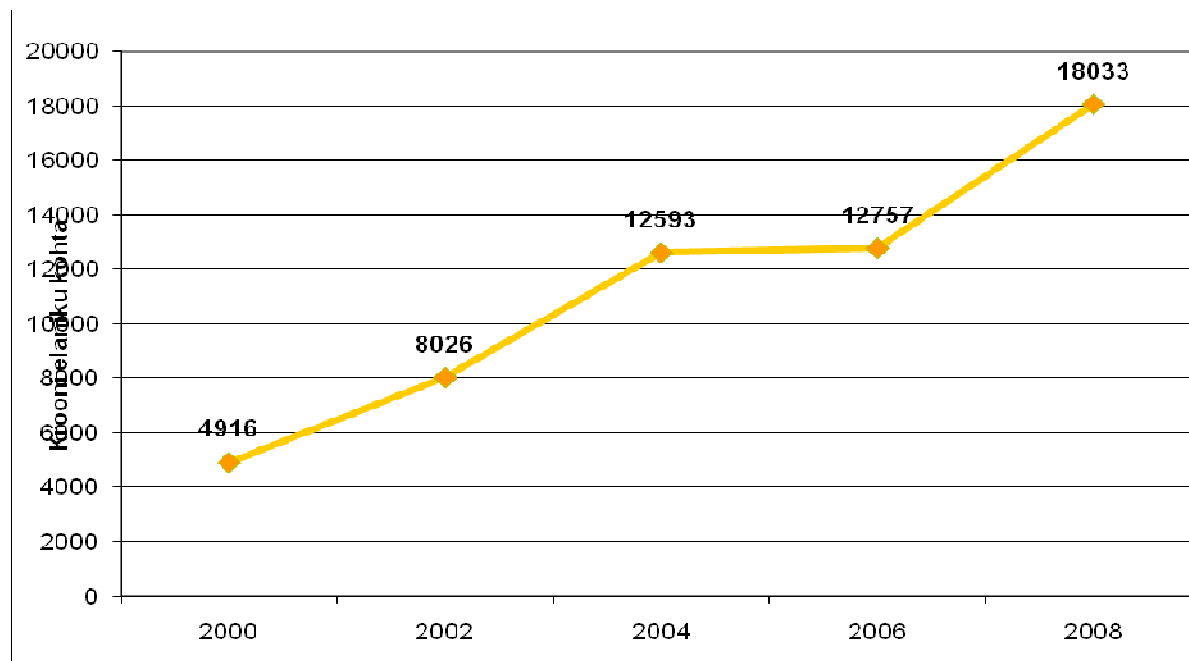
Orissaare valla eelarve on suurusjärgus, mis peaks tagama valla tasakaalustatud arengu. Eelarvet mõjutavad oluliselt konkreetsesse aastasse jäävad investeeringud ning riigipoolne toetus.

Joonis 11. Valla eelarve (miljonit krooni) Orissaare

Vallaeelarve tulu ühe elaniku kohta on viimaste aastate majandusbuumi tingimustes märgatavalt tõusnud.

Joonis 12. Eelarve jagatuna aastakeskmise elanike arvuga Orissaare

Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

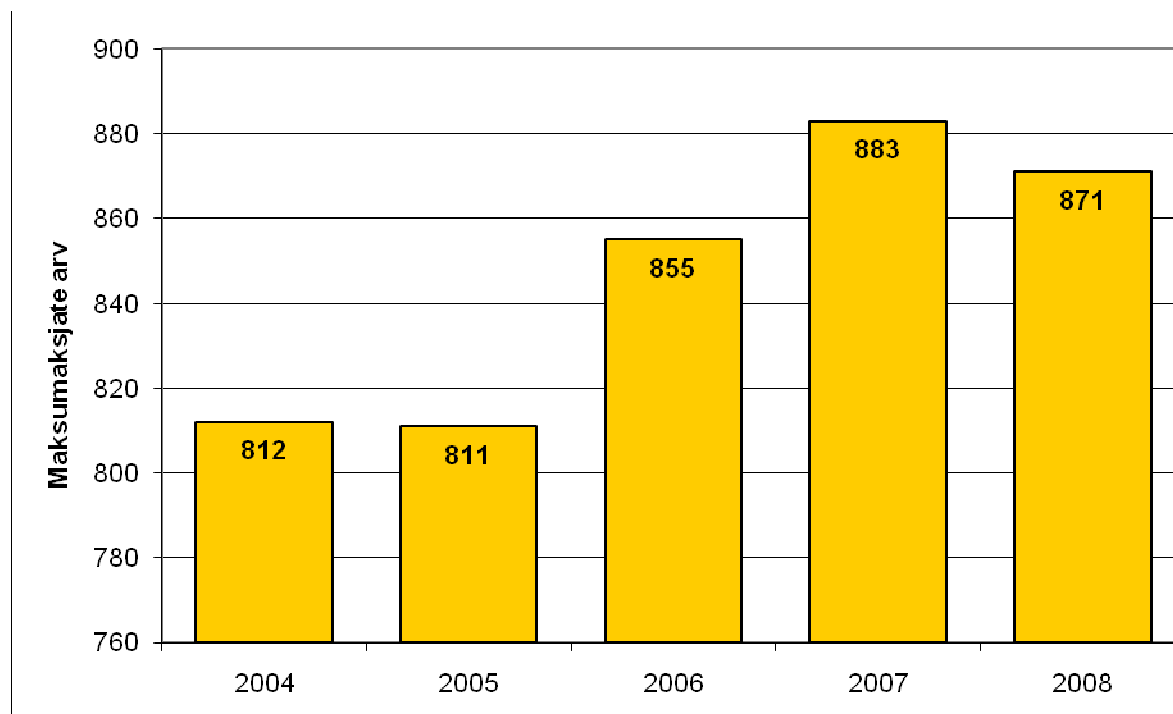
Antud alapeatükis kirjeldatakse valla elanike situatsiooni tööturul, nende majanduslikku toimetulekut ja kaasatust kogukonna ellu.

2.1.1 Tööturu situatsioon

Keskmine maksumaksjate arv Orissaare vallas oli 2006. a. 855 inimest. 2007. a. oli maksumaksjaid veidi enam, 883 inimest, mis moodustas 43,0% elanikkonnast. 2008. aastal maksumaksjaid veidi vähem - 871, mis moodustas samuti 43,0 % elanikkonnast (Maksu- ja Tolliamet). Viimaste aastate andmete põhjal on näha, et elanike arv vallas väheneb ja vananeb. Sellega seoses väheneb vaikselt ka maksumaksjate arv, mis toob kaasa surve suurenemise maksumaksjatele sotsiaalsfääri ülal hoidmiseks.

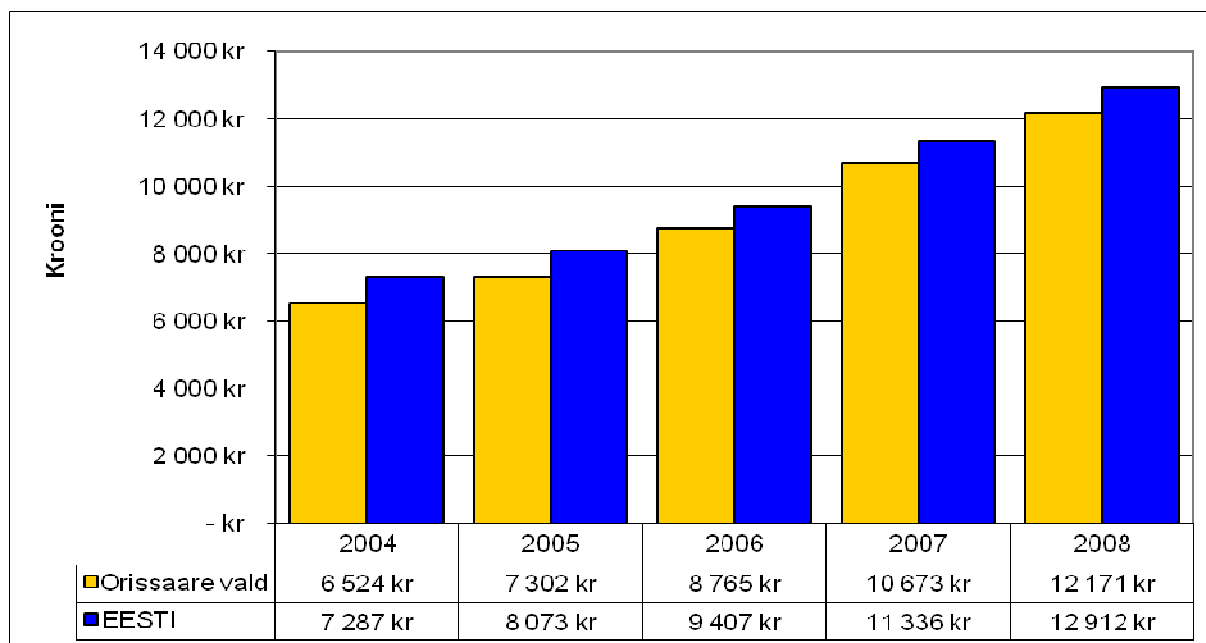
Saare maakonnas on keskmine maksumaksjate arv protsentuaalselt stabiilne, moodustades 2006. aastal 45,47 %, 2007. aastal 46,62 % ja 2008. aastal 45,88 % kogu elanikkonnast.

Joonis 13. Maksumaksjate arv

Valla elanike keskmine sissetulek on olnud viimastel aastatel madalam Eesti keskmisest. Paljud valla elanikud käivad tööl vallast ja maakonnast kaugemal (nt Tallinnas) ja päris arvestatav hulk neist ka välismaal.

Joonis 14. Keskmise sissetuleku võrdlus Eestiga

Miinimumpalga saajaid oli valla maksumaksjatest Maksu- ja Tolliameti andmetel järgmiselt:

2006 a. 167 inimest

2007 a. 152 inimes

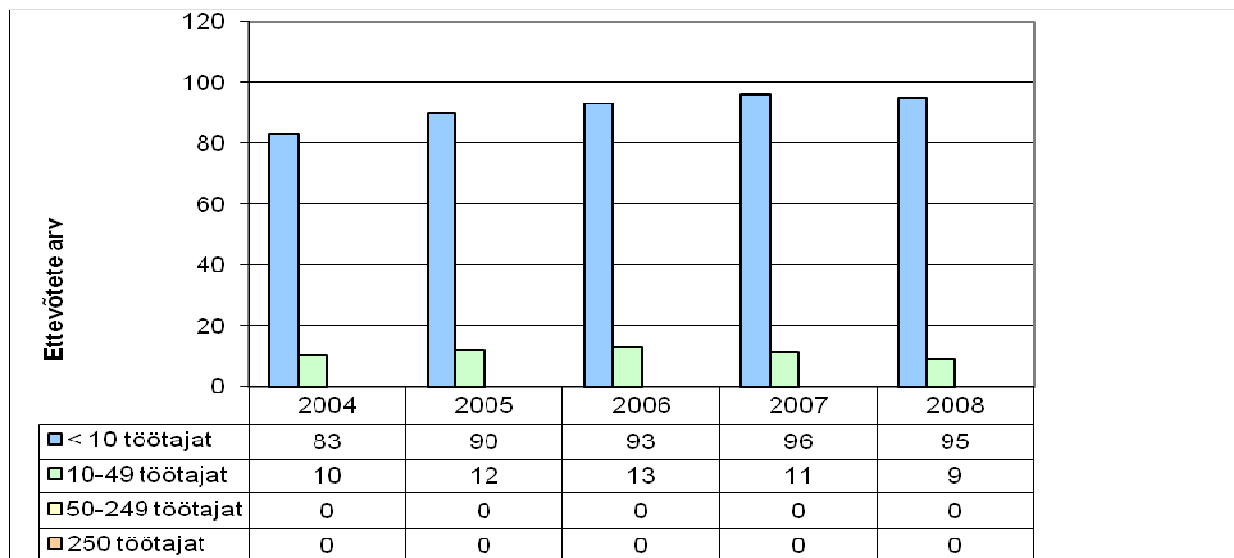
2008 a. 167 inimest

2009 a. 170 inimest

Miinimumpalga saajate osakaal 2006-2009 aastate lõikes oli kõikidest maksumaksjatest keskmiselt 15 %, mis on olnud suhteliselt stabiilne, kuid aeglaselt suurenev.

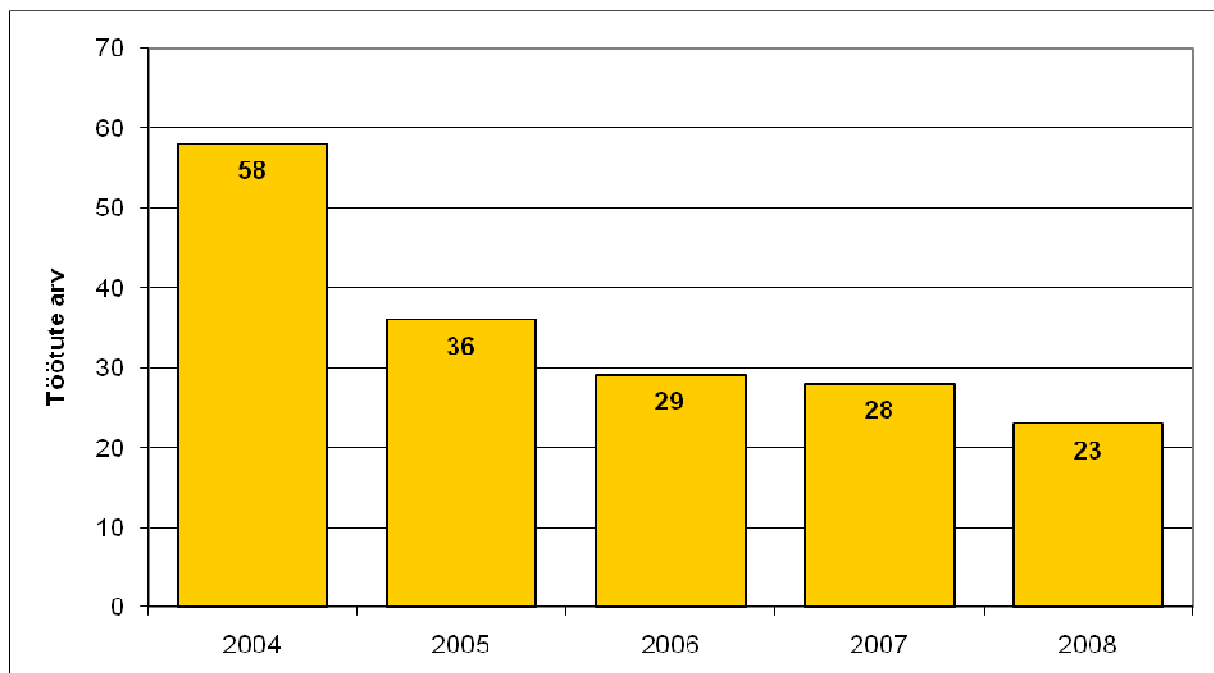
Äriregistri järgi on Orissaare vallas seisuga 31.12.2009 registreeritud kokku 100 ettevõtet. Populaarsemateks tegevusaladeks on märgitud põllu- ja metsamajandus ning kalapüük. Statistiliste andmete põhjal on vallas suurimad tööandjad POÜ Rauni, Saaremaa Tarbijate Ühistu, Orissaare Gümnaasium ja Orissaare vald. Füüsiliselt isikust ettevõtjaid on äriregistri andmetel 54. Ettevõtjate ja ettevõtete arv vallas on suurenenud eelkõige FIEde arvelt.

Joonis 15. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted

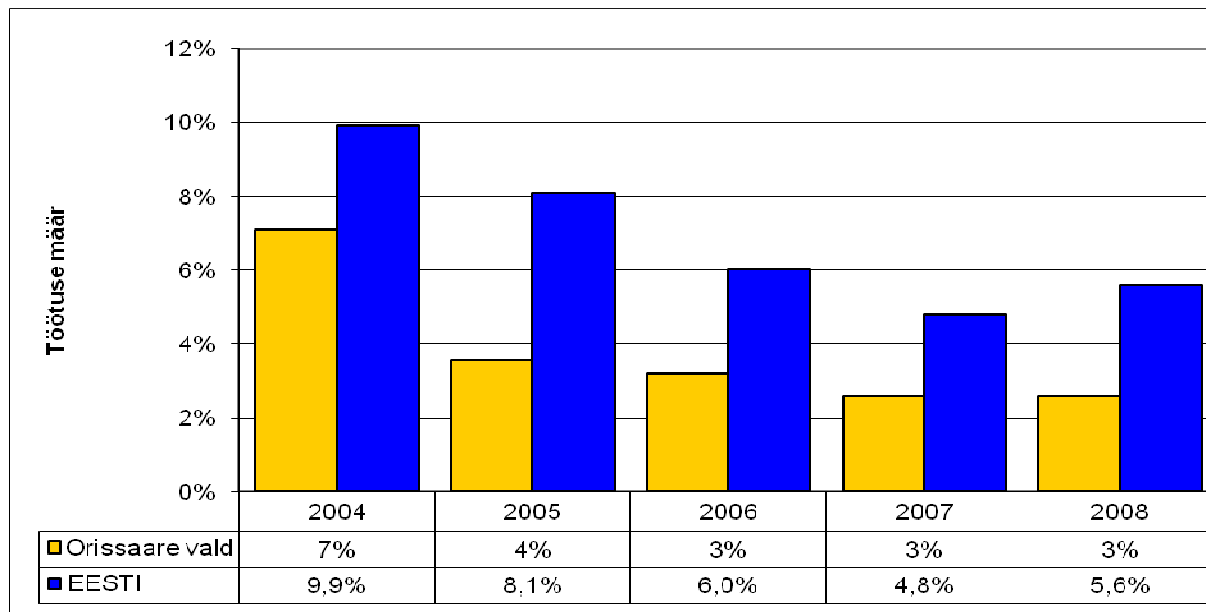
Orissaare vallas oli registreeritud töötuid 2006. aastal keskmiselt 29 langedes 2007. aastal 28 ja 2008. aastal juba 23 inimeseni (Töötukassa). 2009-2010. aastal on seoses üleilmse majanduskriisiga töötute arv märgatavalt tõusnud (01.01.2009 aasta seisuga oli töötuid 49 ja 2010 aasta 01.01 oli töötuid juba 98, mis on olnud tõusuteel kuni 2010 märts. Aprillist alates on alanud töötuse järjepidev langus)

Joonis 16. Aastakeskmise registreeritud töötute arv Orissaare vallas

Keskmine töötuse määr vallas oli 2006, 2007 ja 2008 a. 3 %, . Võrreldes Eesti keskmisega 2008. aastal, mis oli 5,6%, siis oli Orissaare vallas töötuse määr peaaegu pool madalam Eesti keskmisest olles stabiilne alates 2006 aastast.

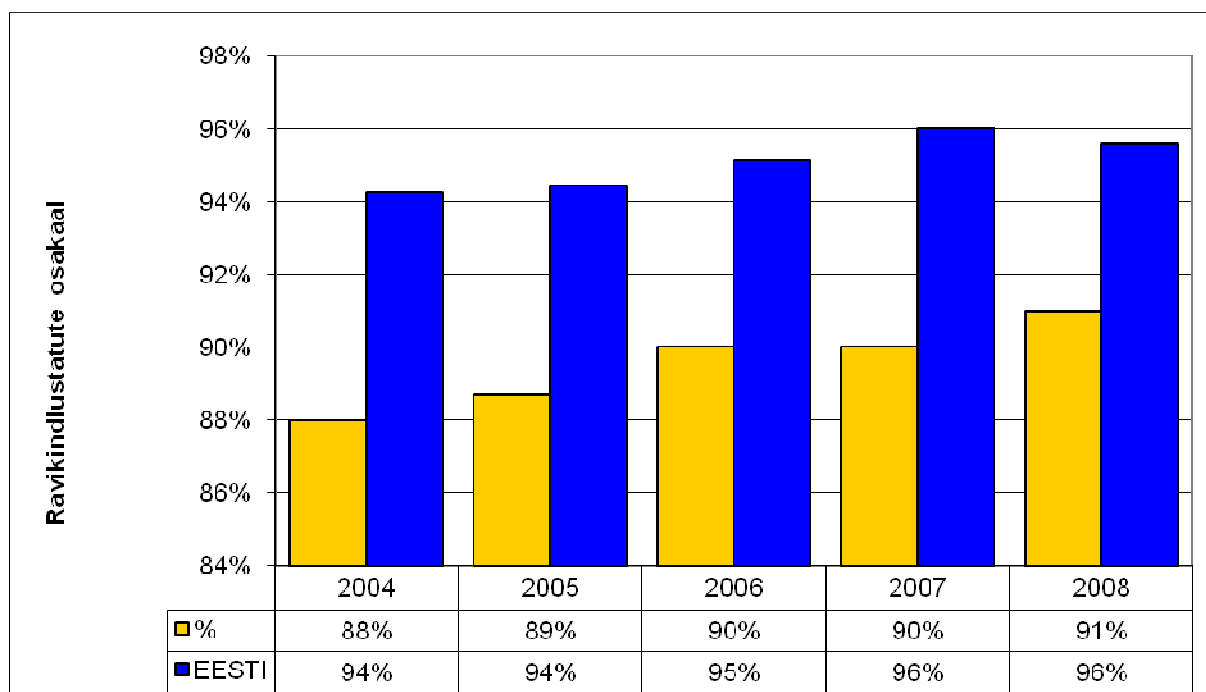
Joonis 17. Töötuse määr Orissaare vallas võrreldes Eesti keskmisega

Toimetulek

Ravikindlustusega inimeste osakaal kogu valla elanikkonnast kõigub 90% piirimail, mis tähendab, et ravikindlustus puudub ca 10 % inimesel. Võrreldes Eesti keskmisega on protsent peaaegu sama, kuid mõnevõrra üllatav, kuna kõik Töötukassas töötuna või tööotsijana arvel olevad inimesed saavad tervisekindlustuse. Seega võib eeldada, et varjatud tööpuudus on vallas olemas ja osa inimesi käivad tööl endiselt nõ „mustalt“.

Joonis 17. Ravikindlustusega hõlmatud inimeste määr Orissaare vallas võrreldes Eesti keskmisega

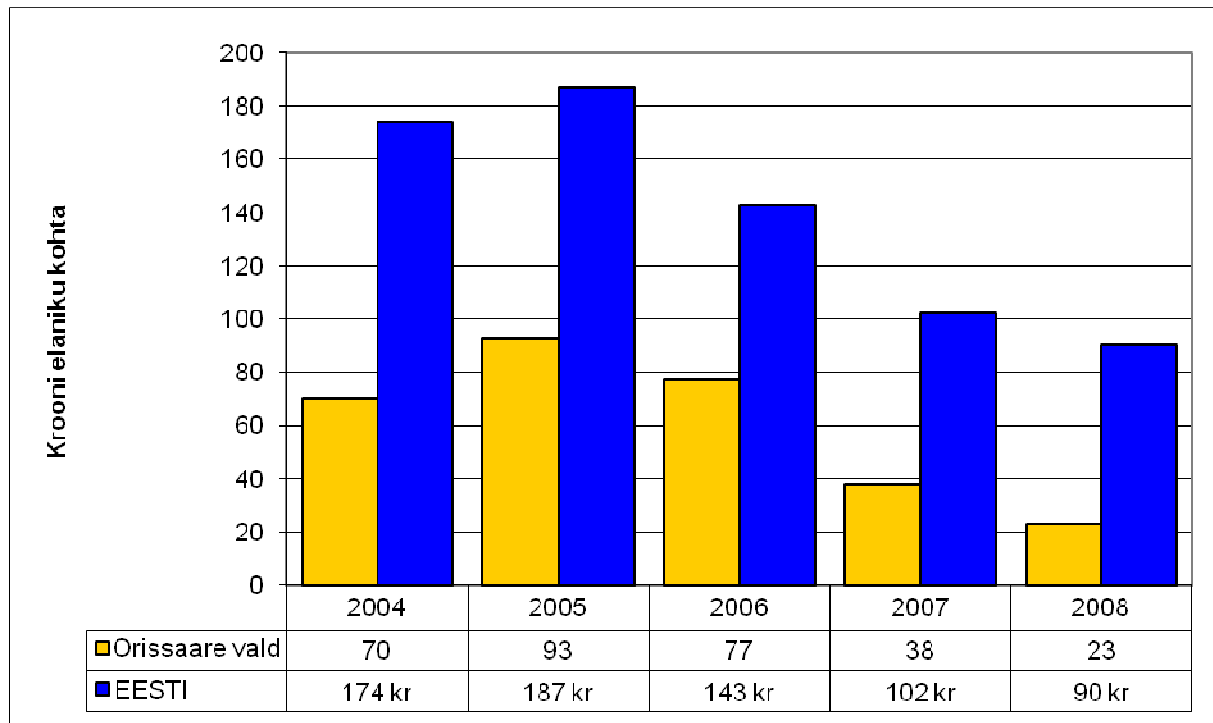

Samal ajal oli vallas 2008.a. seisuga 186 puudega inimest, mis moodustab 9 % kogu valla elanikkonnast. Vallast väljastatakse abivahendi kaarte, mille alusel saavad puudega inimesed ja eakad osta soodustingimustel abivahendeid. Vallavalitsus maksab vähekindlustatud puudega inimestele või peredele toetusi. Hooldajad on määratud 8-le puudega inimesele ja neile makstakse hooldajatoetust. Hooldajatoetuste summad on väikesed, 400-600 kroonini. Omavalitsuse pingelisest eelarvest ei ole võimalik suuremaid toetusi maksta, sest mittetöötavate hooldajate eest tuleb maksta ka sotsiaalkindlustusmaksu (Orissaare VV).

Vallas on ka palju pensionäre, kelle pension katab nende esmavajadused ja seetõttu on toimetulekutoetust võimalik taotleda praktiliselt sellistel inimestel, kellel puuduvad

igasugused sissetulekud. Enamasti on need üksi elavad töötud. Majandusbuumi ajal oli vallas töötuid väga vähe ja seepärast langes ka toimetulekutoetuse saajate arv. Töötute arv on hakanud jälle kasvama 2009. aastal ja sellega seoses kasvas 2010. aastal ka toimetulekutoetuse saajate hulk.

Joonis 18. Toimetulekutoetuse maksmine elaniku kohta võrdluses Eesti keskmisega (Statistikaamet)

Toimetulekutoetuse maksmise piirmäär on tegelikult toimetulekuks väga väike, mistõttu vald maksab oma elanikele mitmeid lisatoetusi.

Sotsiaalteenuste osutamiseks on vallas võetud vastu sotsiaalteenuste osutamise kord, mis sätestab teenustele õigustatud isikud ja taotlemise korra.

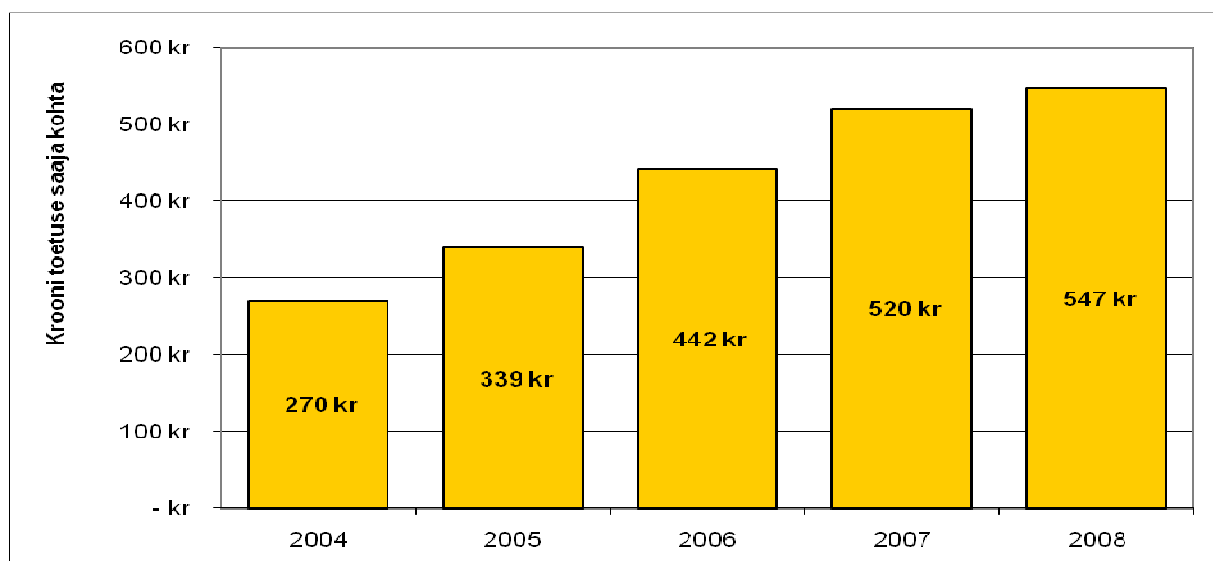
Orissaare vallas makstavad sotsiaaltoetused jagunevad põhimõtteliselt kaheks: toetused vähekindlustatud peredele ja teatud sündmuste puhul makstavad toetused. Sotsiaaltoetuse saamiseks esitatakse vallavalitsusele avaldus, milles näidatakse ära sotsiaaltoetuse vajadus. Sotsiaaltoetust määratakse üldjuhul üks kord aastas ning ettepaneku esitab vallavalitsusele sotsiaalnõunik kooskõlastatult volikogu sotsiaalkomisjoniga. Vähekindlustatud perede laste

üldhariduskoolides ja koolieelsetes lasteasutustes toitlustamise toetamise otsustab vallavalitsus vanema avalduse alusel.

Teatud sündmuste puhul makstavateks toetusteks, kus pere sissetulekut ei arvestata on:

- hooldamine ja rehabilitatsioon hoolekandetasutuses (osaliselt valla poolt finantseeritavale üldhooldekodu kohale võib avalduse esitada vanur või puudega isik, kes ei ole suuteline iseseisvalt toime tulema ja kelle toimetulekut ei ole võimalik tagada teiste sotsiaalteenuste või muu abi osutamisega)
- jõulupakid (Orissaare valla elanike registrisse kantud lastele kuni 16-eluaastani)
- juubilaride õnnitlemine (juubilarid vanuses 70; 75; 80; 85; 90 ja üle 90 igal aastal, õnnitluskaart + lilled + väike meene või maius)
- sünnitoetus (lapse sünni korral (4500.- EEK) 100% kehtestatud määrast lapsevanematele ka üksikvanemale, kelle elukohaks EV rahvastikuregistris on vähemalt 1 (üks) aasta enne lapse sündi registreeritud Orissaare vald, 75% kehtestatud määrast lapsevanematele ka üksikvanemale, kellest ühe elukohaks EV rahvastikuregistris on vähemalt 1 (üks) aasta ja teisel alla 1(ühe) aasta enne lapse sündi registreeritud Orissaare vald, 50% kehtestatud määrast lapsevanematele ka üksikvanemale, kellest ühe elukohaks EV rahvastikuregistris on vähemalt 1 (üks) aasta ja teise elukohaks ei ole või mõlemate lapsevanemate elukohaks on vähem kui 1 (üks) aasta enne lapse sündi registreeritud Orissaare vald.
- edukale õppijale lõpetamise puhul 500.- EEK vastavalt eelarve võimalustele.

Joonis 19. Valla sotsiaaltoetuste maksmine toetuse saaja kohta (Orissaare VV).

Hooldekoduteenust ostetakse peamiselt Pärsamaa ja Muhu Hooldekodudelt. 2010.a. septembrikuu seisuga on hooldekoduteenusel 6 inimest. Hooldusteenus on vallale kõige kulukam. Aastas kulub teenusele keskmiselt 270 135 krooni. Kuna valla rahvastik pidevalt vananeb, võib tulevikuks prognoosida antud kulude kasvu (Orissaare VV).

Sotsiaalkortereid on Orissaare vallal kolm.

2.1.2 Kaasatus kogukonna tegevustesse

Orissaare vallas on kodanikele mitmesuguseid motivaatoreid valla elu edendamisel kaasa löömiseks. Välja antakse valla tänukirja ja 2009 aastal alustasid noored traditsiooniga Aasta Tegu.

Aasta Tegu tiitlit antakse üle kord aastas aastavahetuse ööl. Tiitliga kaasneb autasu, tänukiri. Tiitlit antakse viimase aasta saavutuste eest.

Orissaare valla tänukiri on tunnustusavaldus, mis antakse füüsilistele või juriidilistele isikutele või kollektiividele vallapoolse tänuavaldusena. Tänukirjaga tunnustatakse:

- 1) Füüsilisi või juriidilisi isikuid või muid isikute ühendusi, kes oma pühendunud tegevusega on andnud panuse Orissaare valla hüvanguks.
- 2) Orissaare valla inimesi, kes on oma töös saavutanud silmapaistvaid tulemusi või kes on kohusetundlikult ja pikka aega täitnud oma tööülesandeid, saavutades kõrge kvalifikatsiooni ning autoriteedi vallas.
- 3) Orissaare valla õpilasi põhikooli ja gümnaasiumi eriti eduka lõpetamise puhul, eduka esinemise puhul aineolümpiaadidel ja konkurssidel.
- 4) Orissaare valla haridus-, kultuuri- ja sporditegelasi eduka esinemise eest võistlustel, konkurssidel, Orissaare valla suurürituste eduka korraldamise eest.
- 5) Orissaare vallas asuvaid ühinguid, organisatsioone, seltsinguid ja muid mittetulunduslikke ühendusi nende tegevuse eest valla elanikkonna ühistegevuse arendamisel, edukalt läbiviidud suurürituste, võidetud tähtsate konkursside ja võistluste puhul.
- 6) Orissaare valla ettevõtjaid valla hallatavate asutuste ning valla ürituste toetamise eest.

Viimase kümnekonna aasta jooksul on tekkinud mitmeid seltse ja mittetulundusühinguid, kuhu kuuluvad kohalikud inimesed, kes soovivad aidata kaasa küla seltsielu elavdamisele ja

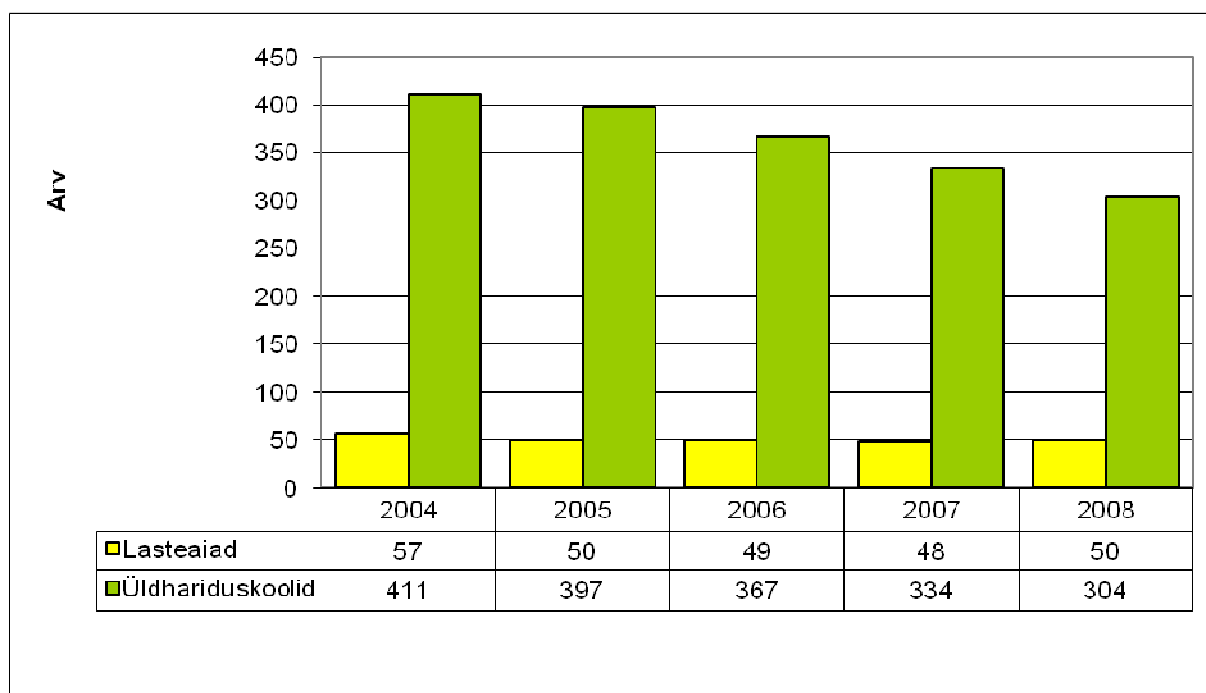
koostegevusele, kogukonna ajaloo jäädvustamisele ja kultuuripärandi hoidmisele, heakorratööde tegemisele jne. Seltsid organiseerivad kohalikke üritusi, talguid ja otsivad võimalusi külaelu edasiseks arenguks. Kirjutatud on projekte investeringuteks ja mitmesuguste tegevuste finantseerimiseks. Suurimaks takistuseks projektide kirjutamisel on praeguses majanduslanguse situatsioonis omaosaluse, milleks on tavaliselt 10 % projekti maksumusest, leidmine.

Orissaare vallas on valla kodulehe andmetel registreeritud 12 MTÜd, mis tegutsevad üle valla erinevates piirkondades. (vt Lisa 3).

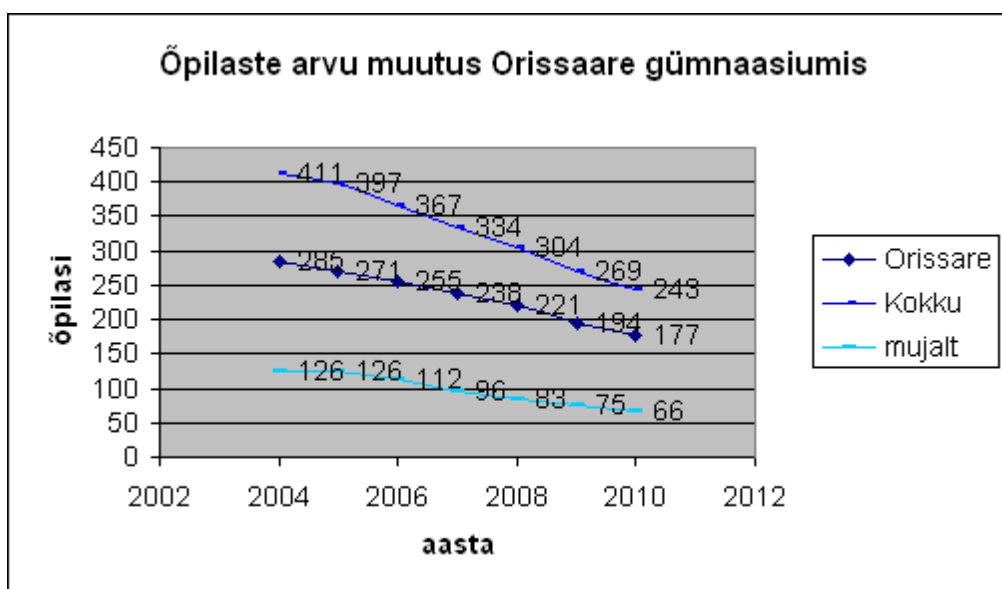
2.2 Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Orissaare vallas on üks Gümnaasium ning üks lasteaed asukohaga Orissaares. Õpilaste arv Orissaare Gümnaasiumis on aastate jooksul märgatavalt vähenenud. 2009-2010. aastal on aga tõusumärke näitamas lasteaialaste arv (laste arv kokku 65).

Joonis 20. Õpilaste arv haridusasutustes (Orissaare VV).

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Orissaare	285	271	255	238	221	194	177
mujalt	126	126	112	96	83	75	66
Kokku	411	397	367	334	304	269	243

Valla lapsed käivad ka teiste omavalitsuste koolides. Peale põhikooliastme läbimist jätkatakse gümnaasiumihariduse omandamist enamasti kodukoolis kuid valitakse gümnaasiume ka üle Eesti (Tartu Miina Härma Gümnaasium, Saaremaa Ühisgümnaasium, Kuressaare Gümnaasium, Noarootsi Gümnaasium, Nõo Gümnaasium, Hugo Treffneri Gümnaasium).

Seoses vanemate töökohtadega käib osa lapsi Kuressaare ja ka mujal lasteaedades.

Väljastpoolt valda käib lasteaias ja koolis samuti lapsi (Pöide vallast, Laimjala vallast, Valjala vallast, Muhu vallast, Kuressaare linnast).

Lasteaeda võetakse lapsi alates 1,5 eluaastast, seega ei teki lapsevanematel probleeme lastehoiuga peale vanemapalga lõppemist.

Koolikohustuse täitmisega probleeme ei ole esinenud.

Teisi valla alluvusega laste ja noortega tegelevaid asutusi vallas ei ole. Orissaare lasteaia ruumides tegutseb laste – (noorte) mängudetuba, kus saavad lapsed ja noored õhtusel ajal peale koolitunde lauamänge mängida, filme vaadata ja üheskoos aega veeta. Lastel on võimalik käia koolide juures töötavates huviringides, mis on neile tasuta. Vald toetab ka tasulisi huvikoole osalustasu maksmisega. Vallas töötab ka Muusikakool. Spordihoones töötavad spordiringid.

Kuna suurem osa lapsi käib koolis koolibussiga, siis on peamiseks ohuks liikluseeskirjade järgimine bussi oodates ja bussist väljudes. Õnneks ei ole ühtegi õnnetust seetõttu lastega juhtunud. Kuna lapsed käivad sügiseti ja kevadeti koolis ka jalgrattaga, on oluline teha neile sellealast koolitust, mida koos on kool ka organiseerinud. Igal kevadel on lastel võimalik taotleda jalgratta juhtimiseks lube. Lapsevanematele tuleks aga ikka ja jälle meelde tuletada kiivrite kandmise vajalikkust.

RE ja noorte omaalgatusel on Orissaarde rajatud hetkel veel väheste võimalustega kaasaegne skatepark ning kohandatud ja uuendatud on mänguväljak lasteaia juures.

Tervisekontrolli teostab koolis ja lasteaias kord aastas perearst. Koolis ja lasteaias võimalik saada logopeedilist abi. Koolis töötab ka sotsiaalpedagoog.

Koolitoit on kättesaadav kõigile õpilastele, samuti lasteaias. Kõigile õppivatele lastele makstakse koolitoidutoetust juhul, kui pere on majanduslikult vähekindlustatud.

Neil lastel, kes lähevad koju koolibussiga, on võimalik jääda pikapäevarühma, kus nad saavad oma õppetükid järgmiseks päevaks ära teha.

Vald maksab esimesse klassi astujatele ranitsatoetust 1500 krooni, ning koolilõputoetust edukalt lõpetavatele lastele.

Lapsevanemad tasuvad lasteaia kohamaksu 35 krooni kuus. Kui pere on vähekindlustatud, on tal võimalik taotleda ajutist lasteaia kohamaksu vabastust. Õpilastele kompenseeritakse koolisõit (tasuta bussisõidukaardi saavad õppeperioodil Orissaare Gümnaasiumi õppivad Orissaare valla lapsed koolipoolsete esildiste alusel.

Tervislik elu- õpi- ja töökeskkond

Käesolevas peatükis kirjeldatakse valla elanike võimalusi tegeleda huvitegevuse ja spordiga, antakse ülevaade tervist mõjutavatest keskkonnatingimustest ja elanike riskikäitumisest.

2.2.1 Huvitegevus ja sport

Valla territooriumil töötab üks kultuurimaja, Orissaare kultuurimaja. Ringid töötavad vallaelanike jaoks tasuta. Samuti käiakse koos Tagavere ja Kavandi seltsimajades ning Ristivälja seltsingumajas.

Vallas on kaks raamatukogu, Orissaare Raamatukogu ja Tagavere raamatukogu. Raamatukogu külastatavus ning laenutuste arv on viimaste aastatega kasvanud. Peale raamatute ja ajakirjanduse laenutuse pakub Orissaare raamatukogu lisaks ka avaliku internetipunkti teenust, korraldab mitmesuguseid näitusi ning üritusi.

Joonis 21. **Raamatukogu külastatavus**

Aasta	2006	2007	2008	2009	2010
Lugejate arv	844	892	857	878	783
külastusi	23752	21606	20726	19513	14395
kojulaenutusi	19016	18709	17269	18462	15556
kohallaenus	213	286	1644	2296	1755

Orissaare Spordihoones asuvat spordisaali kasutavad kehalise kasvatuse tundideks ja treeningute läbiviimiseks Orissaare Gümnaasiumi õpilased. Õhtuti ja nädalavahetustel on spordisaal avatud kõikidele soovijatele, saalis toimuvad mitmesugused spordiringid ning on ka vaba kasutuse ajad. Olemason staadion. Asfaltkattega väljakul saab mängida võrkpalli, suveperioodil korv- ning jalgpalli. Talveperioodil saab väljakule rajada vajadusel uisutamise- ja hokiväljaku. Spordisaali kasutamine on soovijatele kehtestatud hinnakirja alusel.

Orissaare Spordihoones pakutakse ka avaliku sauna teenust. See on kohalike elanike hulgas küllaltki populaarne. Ühelt poolt puuduvad kortermajades head pesemisvõimalused, teiselt poolt on saun sotsiaalse lävimise paik.

Terviseradu ning tingimustele vastavaid matkaradu valla territooriumil ei ole. Erandiks on Järveküla matkarada, mis on ühenduses Leisi vallas asuva matkaraja osana.

Spordiüritustest võib ära märkida traditsioonilised võrk- ja korvpalliturniirid. Talviti korraldatakse jäärajasõidu võistlusi. Orissaare valla spordiklubi Orissaare Rock võistkond osaleb Saare maakonna meistrivõistlustel korvpallis ja muudel nimekatel turniiridel. Korvpalliklubi Orissaare Rock on loodud 2010 aastal Tartu Ülikooli korvpalliklubi Rock ettevalmistusmeeskonnana. Korraldatakse jalgrattamatku, orienteerumis- ja muid tervisespordiüritusi ja matku. Talveperioodil on avatud Orissaare alevikus suusarajad.

2.2.2 Transport ja teedevõrk

Orissaare valla ühistranspordi kättesaadavust võib hinnata heaks, sõidugraafik on tänu valda läbivatele kaugliinidele piisavalt tihe. Valla keskuse Orissaare aleviku ja maakonnakeskuse Kuressaare vahel toimub piisavalt tihe ühendus.

Valda läbivad riigi teed on enamikus heas korras, kuid probleeme tekitavad riigile kuuluvad üsna tiheda liiklusintensiivusega kruusateed (Tagavere – Randküla lõik kuni Võhma küalani, Tagavere – Taaliku ja Saikla – Liigalaskma tee). Kergliiklusteed valla territooriumil puuduvad, perspektiivseid jalgrattateid keeruline rajada.

Tänavavalgustus on rajatud Orissaare alevikku ning Saikla, Tagavere ja Orinõmme küladesse. Tänavavalgustuse põlemise aeg oleneb aastaajast. Kokkuhoiu mõttes ei põle tänavalgustus pimedal ajal öö läbi.

Enamikus valla territooriumit võib pidada rohealaks. Metsaga on kaetud 36% valla pinnast, haritavat maad 25%, mitteharitavat põllumajanduslikku maad 10% (looduslikud rohumaad, karjamaad) ja muud maad 29% (veekogud, teed, ehitised jne.). Orissaare valla piiridesse jäävadtervelt või osaliselt NATURA2000 võrgustiku koosseisu kuuluvad Väinamere linnuala

ja 5 loodusala: Liigalaskma – Orinõmme loodusala, Tumala loodusala, Väikese väina loodusala, Säärenõmme loodusala ja Väinamere loodusala.

Roheline võrgustik on üks oluline kriteerium, millest peab lähtuma ehitusalade valikul. Vastavalt valla üldplaneeringule, tuleb Orissaare vallas tähelepanu pöörata suurte intensiivselt haritavatele või tulevikus arvatavalt intensiivtehnoloogiaga haritavate maade ja teiste massiivsete põllualade säilimisele.

Vallas puuduvad suured loodust saastavad ettevõtted.

2.2.3 Keskkonna mõjurid

Joogivee kvaliteet on vallas üldjoontes hea. Puurkaevude vee kvaliteet on hea, vanade salvkaevude kvaliteet varieeruv. Vald osaleb hajaasustuse veeprogrammis, mille kaudu on elanikel võimalik taotleda toetust puurkaevude rajamiseks, mis oluliselt parandab joogivee kvaliteeti.

Heitvee puhastusjaam on olemas Orissaare alevikus ja Tagavere külas.

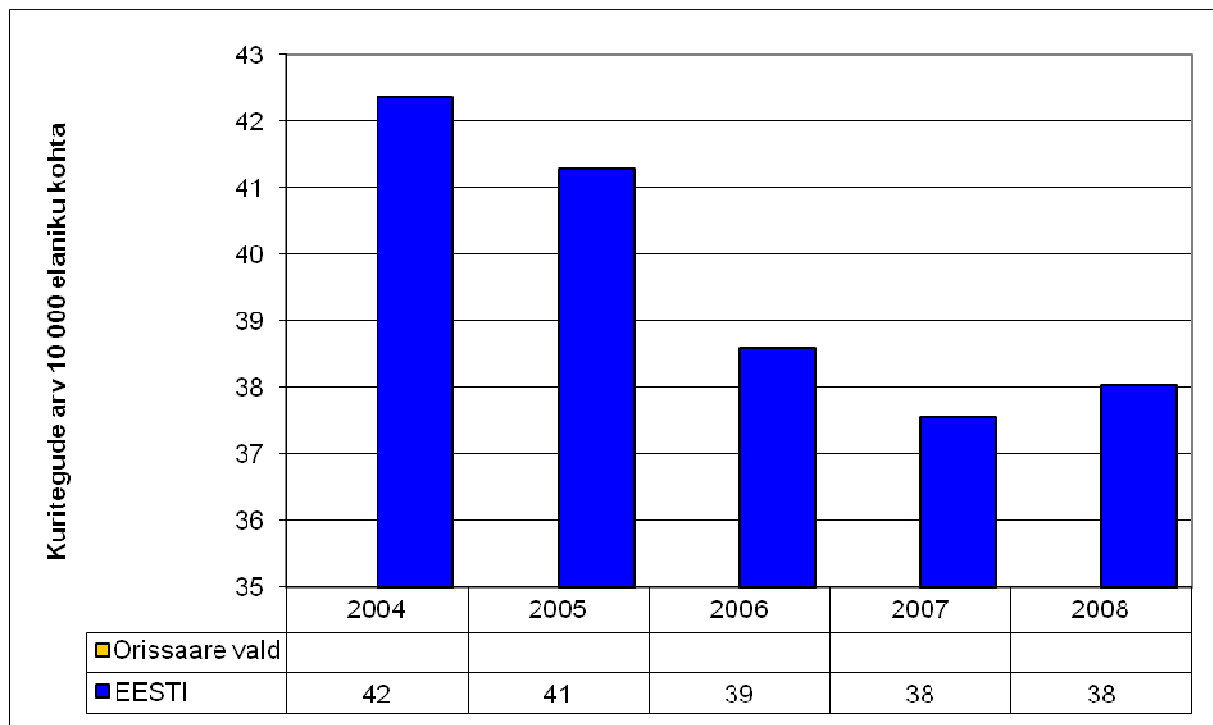
Avalikud rannad vallas puuduvad.

Prügila vallas puudub. Toimib korraldatud olmejäätmevedu. Küladesse on paigaldatud pakendikonteinerid. Vastu on võetud jäätmehoolduseeskiri, jäätmekäitlust valla territooriumil korraldab vallavalitsus läbi OÜ Maasi Jäätmejaama, mis loodud kuue valla – Orissaare, Muhu, Pöide, Laimjala, Valjala ja Leisi valdade ühiste jõupingutuste tulemusena. Välisõhu saaste valla territooriumil praktiliselt puudub, kuna õhku saastavaid ettevõtteid ja katlamaju praktiliselt ei ole. Avalikes asutustes järgitakse tubakaseadust.

2.2.4 Kuriteod ja õnnetused

Kuna andmete kogumise meetodika ja karistusseadustik on viimase viie aasta jooksul muutunud, ei ole andmeid kuritegude kohta võimalik omavalitsuste lõikes nii pika perioodi kohta hästi võrrelda. Üldiselt võib öelda, et kuritegevus Orissaare vallas jääb Eesti keskmisele tasemele märgatavalt alla. Põhilised probleemid on varavastased kuriteod, sest valla territooriumil on palju tühjalt seisvaid suvilaid ja maju.

Joonis 22. Elanike arv 10 000 elaniku kohta

Liikluskuritegude (2006. aastal ???, 2008. aastal ???), vähenenud joores juhtide osakaal (2006.aastal +++, 2008. aastal +++)

Elamute süttimises on põhjuseks olnud külmade ilmadega ülekütmise, vananenud elektrisüsteemid ja amortiseerunud küttekolded. Tegeletud on preventatiivse tööga eelkõige vanuritele suitsuandurite paigaldamisele kaasaaitamisel.

Orissaare asulas asub Lääne Eesti Päästkeskuse Saaremaa päästeosakonna Orissaare Päästekomando. Vallas töötab üks vabatahtlik tuletõrjekomando Tagaverel. Külade aktivistid on osalenud tuleohutuskoolitustel ja vajalik on edaspidine koostöö päästkeskusega

täinedavate koolituste organiseerimiseks. Tuleohutuse tagamisel on probleemiks veevõtukohtade vähesus ning nõuetele mittevastavus.

Vallas on kolm kauplust ja kaks tanklapoodi, milles müüakse alkohoolseid jooke. Omavalitsuses riigist erinev alkoholipoliitika puudub, kuna kauplused on avatud tööpäeviti 19.00-ni ja tanklapoed maksimaalselt 22.00-ni.

2.3 Tervislik eluviis

Kohalik omavalitsus levitab tervisealast informatsiooni eelkõige vallalehe kaudu, kuid ka perearsti, spordihoone, kultuurimaja ja seltside abil.

Valla erinevates piirkondades on korraldatud mitmesuguseid tervist edendavaid üritusi:

- kepikõndi on propageeritud mitmel korral,
- traditsiooniks on saanud külade vahelised jalgpallivõistlused (Ristivälja – Maasi),
- traditsiooniks on saanud tervisenädalaüritused
- külaseltsid ja kool tähistavad vastlapäeva mitmesuguste sportlike üritustega,
- koolides tutvutakse tervisliku toitumise põhireeglitega

Jalgratas on peale spordivahendi ka populaarne ja otstarbekas liikumisvahend. Suvel on jalgrattaga liikujaid valla teedel väga palju, kuid kahjuks ei ole meie inimesed veel harjunud mõtlema ohutusele jalgrattaga liigeldes. Vähe kantakse kiivreid ja liigete kaitsmeid.

Kahjuks puuduvad täpsemad andmed selle kohta, kui palju inimesi ja kui intensiivselt ühe või teise tervisespordialaga tegeleb. Seda saab välja selgitada vaid küsitluse teel, mis olekski edaspidi, terviseprofiili täiendamise etapis, otstarbekas läbi viia.

2.4 Terviseteenused

Lähim haigla asub Kuressaares, mis jääb valla elanikest 40 - 60 km kaugusele. Eriarstiabi teenuseid saavad elanikud kas Kuressaares, Tallinnas või Tartus. Hambaravi teenus on vallas olemas ja töötab kaks hambaravikabinetti Kuivastu mnt-l. Samuti on võimalus kasutada muid võimalusi maakonnas ja Kuressaare linnas. Olemas on kiirabibrigaad, kes teenindab lisaks vallaelanikele ka kogu ülejäänud Ida-Saaremaa valdasid.

Valla territooriumil töötab 1 perearst, 1 abiarst ja 2 pereõde. Perearst ja abiarst asuvad Orissaare alevikus ja teenindavad lisaks Orissaare valla elanikele ka Pöide ja Laimjala valla elanikke. Perearsti nimistu suurus on 01.07.2010 seisuga 2976 inimest. Apteegiteenus on valla territooriumil olemas ja lähim apteek asub Orissaare kaubanduskeskusega ühes hoones. Perearstiteenusega ollakse üldjoontes rahul, kuid soovitakse perearsti vastuvõtule tulla ka pärastlõunati.

Koolitervishoiu teenust pakub Orissaare gümnaasiumi ja Orissaare lasteaia lastele samuti perearst. Töötervishoiuteenust vallas seni kasutatud ei ole.

Terviseteenuste kättesaamist segab kohati puudulik transport kaugematest küladest, kuid nädalas korra katab selle vajaduse valla sotsiaalring. Valla elanikkond vananeb ja eakatel on raske leida sobivat transporti. Kiirabil on probleeme olnud inimeste leidmisega, sest külades puuduvad viidad ja kinnistud on märgistamata, kuid üldjoontes on suuremad segadused leidnud kiire lahenduse.

Nõustamisteenust valla territooriumil võimalik saada ei ole. Psühholoogilist nõustamist ja erivajadustega laste nõustamist pakutakse Kuressaares, seksuaalnõustamist Kuressaares, Tallinnas ja Tartus, suitsetamisest loobumise nõustamine toimub perearsti juures ja Kuressaares. Toitumise nõustamist pakub perearst, vajadusel suunatakse patsient eriarsti juurde Tallinna või Tartusse.

3 Terviseprofili eesmärkide saavutamise vahendid

Käesolevas peatükis tuuakse ära valla tervisetegurite hindamise analüüsimisel tuvastatud peamised probleemid rahva tervisele, püstitatud igale käsitletud valdkonnale strateegiline eesmärk ja pakutud välja võimalikud meetmed selle poole liikumiseks ning toodud välja indikaatorid tulemuste hindamiseks aastal 2012.

3.1 Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Ühise vastutuse ja hoole abil suudame tagada iga inimese heaolu, ületada sotsiaalse lõhestumise ja vältida tõrjutust. Vaesus, pikaajaline töötus, inimestevahelise usalduse puudumine, ühiskondlik teadmatus ja ükskõiksus kujutavad rahva tervisele vähemalt sama suurt ohtu kui ebatervislikud eluviisid või keskkonnariskid. Mida suurem on sotsiaalne sidusus, seda paremad on ka tervisenäitajad.

Probleemid

- ✓ Majanduskriis on suurendanud töötute arvu vallas mitmekordseks. Töötus suurendab omakorda tõrjutust ja majanduslikku toimetulematust.
- ✓ Suure osa valla rahvastikust moodustavad eakad ja seetõttu on maksumaksjate osakaal elanikkonnast suhteliselt väike. See kasvatab survet valla eelarvele ja sotsiaalsfääri ülevalpidamise võimekusele.
- ✓ Vallas ei ole küll palju tööd teha soovivaid puudega inimesi, kuid nende olemasolul oleks sobivat tööd praktiliselt võimatu leida. Tulemuseks on puudega inimeste sotsiaalse sidususe vähenemine ja risk tõrjutuse tekkimiseks.
- ✓ Suur eakate osakaal valla rahvastikust on tinginud omastehooldajate arvu kasvu vallas. Kui inimene peab seetõttu jääma koduseks, tasutakse tema eest küll sotsiaalmaks, kuid majanduslikult on kaotus siiski suur, sest hooldajatoetused on väikesed.
- ✓ Põllumajandusreformide tagajärjel on jäänud alkoholiprobleemidega mehi ja naisi, mis on kogukonnale turvalisuse riskiks mitmes aspektis.

Valdkonna eesmärk

Valdkonna strateegiliseks eesmärgiks on kõigi elanikerühmade sidususe suurenemine ja tõrjutuse vähenemine.

Võimalikud meetmed

- ✓ Kaasata külaliikumisse elanikerühmi, kellel on oht kaotada side kogukonnaga (töötud, puudega inimesed, alkoholi probleemidega inimesed jt)
- ✓ Arendada valla sotsiaalsel infrastruktuuri, toetada koostöö- ja toetusvõrgustike ja huvialaühenduste tegevust ning luua inimeste omaalgatust ja sotsiaalset aktiivsust soosiv keskkond.
- ✓ Tagada tervisega seonduva teabe kättesaadavus sotsiaalselt tundlikele gruppidele nende õiguste, neile suunatud hüvitiste ja teenuste kohta, kasutades selleks neile arusaadavaid suhtlusvorme.
- ✓ Teha koostööd bussifirmade ja maavalitsusega ühistranspordiliikluse parandamiseks.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2010	Sihttase 2020
Ravikindlustusega hõlmamata isikute osakaal rahvastikust	6,1%	1%
Töötute arv	74 (01.10.2010)	25
Maksumaksjate osakaal rahvastikust	43 %	40,0 %

3.2 Laste tervislik ja turvaline areng

Laste tervise ja arengu toetamine põhineb tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkonna paindlikul koostööl, liikudes meditsiiniliselt mudelilt enam sotsiaalse mudeli poole. Koostöö on vajalik nii terviseprobleemide ja riskikäitumise õigeaegsel avastamisel ja sekkumisel kui ka krooniliste haigustega laste arengu toetamisel. Tundlikku käsitlust vajavad ka ebasoodsa sotsiaalse taustaga laste probleemid. Koolil ja koolis toimuval on oluline roll lapse sotsiaalsete oskuste, tervise ja toimetuleku kujunemisel. Nooruses tehtavad tervisekäitumuslikud valikud mõjutavad inimese hilisemat tervise seisundit.

Probleemid

- ✓ Puudub teave laste subjektiivsete hinnangute kohta oma tervisele ja teadmiste kohta tervisedenduse vallas.
- ✓ Lastevanemate vähene vastutustunne laste kasvatamisel on suurendanud probleeme laste tervist kahjustava käitumisega.
- ✓ Eelkooliealiste laste ja õpilaste silmaringi laiendamise võimalused on võrreldes linnas elavate lastega märksa piiratumad.
- ✓ Lastevanemate vähene koostöö lasteaia või kooliga suurendab käitumisprobleemide tekkimise riski.
- ✓ Lastel on piiratud võimalused suvel töötamiseks.
- ✓ Kergliiklusteede puudumine ja lapsevanemate vähene vastutustunne laste turvalisuse eest suurendab jalgrattaga liiklevatele laste riski sattuda liiklusõnnetustesse.

Valdkonna eesmärk

Valdkonna strateegiliseks eesmärgiks on lastevanemate vastutustunde ja laste turvalisuse ning võrdsete võimaluste suurenemine.

Võimalikud meetmed

- ✓ Uurida laste subjektiivset hinnangut oma tervisele ja nende teadlikkust tervist edendava elustiili kohta.
- ✓ Suurendada lastevanemate teadlikkust ja oskusi laste tervise edendamisel ja arengu toetamisel.
- ✓ Laiendada eelkooliealiste ja koolilaste võimalusi huvihariduse omandamiseks ja silmaringi laiendamiseks.
- ✓ Arendada kooli tugiteenustevõrku (logopeed, sotsiaalpedagoog, psühholoog), vajadusel koostöös teiste maakonna omavalitsustega.
- ✓ Suurendada lastevanemate ja haridusasutuste koostöövõimalusi.
- ✓ Leida võimalusi laste suvise koolivaheaja sisustamiseks.
- ✓ Suurendada laste ja lastevanemate teadlikkust ohtudest jalgrattaga ja jalgsi liiklemisel.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2020
Oma tervist heaks või väga heaks hindavate koolilaste osakaal	Teave puudub	60%
Alaealiste komisjoni sattunud laste arv	0	0
Logopeediline abi lastele	1 kord aastas	1 kord kuus

3.3 Tervist toetav keskkond

Paljud terviseprobleemid saavad alguse ümbritsevast keskkonnast tööl, kodus, koolis. Ümbritseva elu-, õpi- ja töökeskkonna ning toodete disainimisel ja teenuste osutamisel tuleb arvestada laste, puuetega inimeste, eakate, noorte emade ja ajutise terviseprobleemiga inimeste erivajadustega. Töökeskkonnas on oluline töö korraldamine nii, et oleks tagatud töötajate terviseohutus.

Probleemid

- ✓ Puudub teave elu-, töö- ja õpikeskkonnale juurdepääsetavusest ja nende keskkondade kasutatavusest erivajadustega isikutele.
- ✓ Puudub teave avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavusest tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele.
- ✓ Külades puuduvad avalikud mänguväljakud, kus lapsed saaksid turvaliselt mängida
- ✓ Osa perede joogivee kvaliteet on halb, kuid puudub statistika selle kohta, kui suur on selliste perede osakaal.
- ✓ Osa tihedama asustusega piirkondades puudub kanalisatsioon.
- ✓ Hajaasustuse ja metsarohkuse tõttu on tulekahjude puhkemise oht suur.

Valdkonna eesmärk

Elu-, õpi- ja töökeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud.

Võimalikud meetmed

- ✓ Koguda teavet erivajadustega inimeste juurdepääsuvõimalustest avalikele teenustele.
- ✓ Uurida avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavust tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele.
- ✓ Tõsta inimeste teadlikkust elu-, töö- ja õpikeskkonnast tulenevatest terviseriskidest.

- ✓ Selgitada välja ohutegurid ja arvestada nendega planeerimisel ja ehitustegevuses ning informeerida inimesi ohuteguritest.
- ✓ Tõsta inimeste teadlikkust keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ning nende ohjamise meetmetest.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihhtase 2020
Nõuetele vastava joogiveega varustatud rahvastiku osakaal	Teave puudub	96%
Erivajadustega inimeste juurdepääs avalikele teenustele	Teave puudub	80%
Avalikke teenuseid pakkuvate asutuste vastavus tervisliku töö- ja õpikeskkonna nõuetele	Teave puudub	80%

3.4 Tervislikud eluviisid

Suurimad võimalused rahva terviseseisundi paranemiseks ja tervena elatud eluea pikendamiseks peituvad inimeste eluviiside tervislikumaks muutmises. Tervisekaotust põhjustavad ennetatavad riskitegurid: • alkoholi, tubaka ja narkootikumide tarbimine, • tasakaalustamata toitumine ja vähene kehaline aktiivsus, • riskialdis käitumine (kaitsmata seksuaalvahekorrad, liikluses turvavööde mitte-kasutamine, lubatud kiiruse ületamine, alkoholijoobes sõitmine jms). Oluline on tervena elatud elu, mitte lihtsalt elatud elu.

Probleemid

- ✓ Puudub teave inimeste subjektiivsete tervisehinnangute ja tervisespordiga tegelemise kohta.
- ✓ Tervisespordiga tegelemise võimaluste valik väike (puuduvad terviserajad, tenniseväljakud, kergliiklusteed, valgustatud suusarajad).
- ✓ Mittetulundusühingud ja külaseltsid tegelevad pigem kultuuri- kui spordiürituste korraldamisega.
- ✓ Vallas toimub vähe sportlikke pereüritusi
- ✓ Teavitustöös on liiga vähe tähelepanu pööratud tervislike eluviiside propageerimisele ja igapäevase kehalise aktiivsuse tähtsusele.

- ✓ Alternatiivmeditsiini ja eneseabi puudutava teabe vähesus.

Valdkonna eesmärk

Rahvastiku kehaline aktiivsus on suurenenud, toitumine on muutunud tasakaalustatumaks ja riskikäitumine on vähenenud.

Võimalikud meetmed

- ✓ Uurida vallaelanike subjektiivseid tervisehinnanguid, koguda teavet nende toitumisharjumuste ja tervisespordiga tegelemise kohta
- ✓ Tõsta inimeste teadlikkust tervislikust toitumisest, tervist toetavast liikumisest ning liikumisharrastuse võimalustest.
- ✓ Tagada kehalist aktiivsust soodustav toetav keskkond (sh tervist edendavad võrgustikud, koolisport) ning infrastruktuur.
- ✓ Seirata ja hinnata regulaarselt rahvastiku liikumisharjumusi, liikumisharjumust määravaid mõjureid ning nendele suunatud sekkumisi; täiendada spordistatistika andmebaasi.
- ✓ Suurendada inimeste võimalusi veeta vaba aega kehaliselt aktiivselt.
- ✓ Soodustada sõltuvusprobleemidega inimeste eneseabi- ja tugigruppide tekkimist ja tegevust.
- ✓ Edendada sõltuvusvaba elustiili ja suurendada erinevate huvidega inimeste vabaajaveetmise võimalusi.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2009	Sihttase 2020
Tervisespordiga tegelevate inimeste osakaal rahvastikust	Teave puudub	60%
Tervisespordi rajatiste arv vallas	7	10
Seltsides aktiivselt tegutsevate inimeste osakaal	Teave puudub	25%

3.5 Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus

Kõik tervist halvendavad tegurid ei ole kahjuks ära hoitavad võimaluste loomise ja isiklike valikute abil. Igale inimesele peaks olema tagatud juurdepääs kvaliteetsele arstiabile olenemata sellest kus ta elab või milline on tema majanduslik olukord.

Probleemid

- ✓ Puudub teave elanikkonna rahuolust või probleemidest tervishoiuteenuste tarbimisel.
- ✓ Rahvastiku vähenemine toob kaasa tervishoiuteenuste tarbijate vähenemise, mis omakorda ohustab perearstiteenuse pakkumise jätkusuutlikkust.
- ✓ Elanikel vähe esmaabialaseid teadmisi.
- ✓ Hajaasustuses on ligipääs elamutele kohati raskendatud halbade teeolude tõttu.
- ✓ Kiirabil probleeme patsientide leidmisega, kuna puuduvad viidad ja kinnistud on tähistamata.

Valdkonna eesmärk

Kõigile valla elanikele on tagatud esmatasandi arstiabi teenus ja juurdepääs eriarsti ning rehabilitatsiooniteenustele.

Võimalikud meetmed

- ✓ Korraldada elanikkonna rahulolu-uuringuid tervishoiuteenuste kvaliteedi ja kättesaadavusega.
- ✓ Korraldada omastehoolduse alast nõustamist ja koolitusi ning jagada infomaterjale.
- ✓ Korraldada esmaabikoolitusi valla elanikele.
- ✓ Motiveerida tervisedendust ja haiguste ennetustegevust.
- ✓ Toetada perearstiteenuse pakkumist infrastruktuuri väljaehitamisel ja korras hoidmisel.
- ✓ Parandada valla viidasüsteemi ja teavitada elanikkonda kinnistute märgistamise vajalikkusest.

Indikaatorid

Indikaator	Baastase 01.01.2010	Sihttase 2020
Arstiabi kvaliteediga üldiselt või väga rahul olijate osakaal	Teave puudub	80%
Arstiabi kättesaadavust heaks või väga heaks pidanute osakaal	Teave puudub	70%
Ravikindlustatute arv perearsti nimistus	3042	2000

4 Kokkuvõte

Orissaare valla terviseprofiili eesmärgiks on kaardistada vallarahva tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite hetkeseis. Neid analüüsidest tuua välja peamised tervist mõjutavad probleemid ja –vajadused ning pakkuda välja võimalikud tegevused probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks.

Valla terviseprofiili väljatöötamiseks moodustas Orissaare Vallavalitsus komisjoni, kuhu kuulusid vallavanem Aarne Põlluäär, lastekaitse nooremspetsialist Gerda Seppel, perearst Elo Lember, kultuurimaja juhataja ja MTÜ-de esindajana Anu Viljaste, Spordihoone juhataja Kaire Nurja ja Kairi Luhaäär komisjoni koordinaator ning kommunikatsioon. Komisjoni liikmed kaasasid andmete kogumiseks ja arutelude kaudu inimesi erinevatelt eluvaladelt ning huvirühmadest. Komisjon koostas terviseprofiili õigeaegseks valmimiseks ajakava ja määras iga valdkonna andmete kogumise eest vastutava liikme.

Valminud terviseprofiili projekt avalikustati ettepanekute ja paranduste tegemiseks elektrooniliselt internetis Orissaare valla kodulehel ning paberkandjal valla raamatukogus.

Valla tervisetegurite hetkeseisundit on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjalis vajalikuks peetud indikaatorite abil. Kuna käesoleva terviseprofiili koostamisel nappis ajaressurssi vallarahva tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks detailsemate küsitluste või uuringute abil, on antud terviseprofiili eesmärgiks anda esialgne ülevaade vallarahva tervise hetkeolukorrast ja tervise mõjuritest, et kavandada tervisedenduse arendamiseks järgmisi samme.

Kogutud andmete põhjal oli vallarahva tervise olukorda momendil raske hinnata, kuna selleks oleks vaja läbi viia detailsem uuring valla elanike seas. Perearsti nimistusse kuuluvad inimesed erinevatest omavalitsustest ja seetõttu ei ole valla täpsusega haigusi ja tervist puudutavat statistikat võimalik hankida. Arvestades asjaolu, et üha rohkem valla elanikest elab vanemaks kui 80 eluaastat, võib arvata, et väga halvaks seda hinnata ei saa. Saamaks täpsemat teavet valla elanike terviseprobleemidest, nende rahulolust tervishoiuteenustega ja teadmisi tervisedendusliikumise kohta, on terviseprofiili tegevuskavva planeeritud mitmeid selle teemalisi uuringuid ja küsitlusi.

Keskkonnast tulenevad tegurid mõjutavad vallaelanike tervist pigem positiivses kui negatiivses suunas. Suur osa valla territooriumist on roheala, palju puutumata loodust. Keskkonda saastavat tööstust valla territooriumil praktiliselt ei ole. Maal elades peavad inimesed ka praktilise elu vajadustest lähtuvalt rohkem liikuma ja tegema füüsilist tööd, mis on tervisedenduse seisukohast igati positiivne. Probleemseks keskkonnast tulenevaks teguriks on salvkaevudega majapidamiste joogivee seni hindamatu kvaliteet. Joogivee kvaliteedi parandamiseks on vald juba mitu aastat osalenud hajaasustuse veeprojektis, mille kaudu saavad vallaelanikud taotleda toetust salvkaevude asemel puurkaevude rajamiseks.

Suurimate probleemidena tulid välja rahvastiku vähenemisest tulenevad probleemid. Paljud teenused, mis linnainimestele on kättesaadavad ühistranspordi abiga, asuvad maainimese jaoks suhteliselt kaugel ja nende tarbimiseks tuleb teha suuri lisapingutusi. Rahvastiku vähenemine ja vananemine pingestab valla eelarves sotsiaalsfääri kulutuste rahastamist, harvendab ühistranspordiliiklust, seab ohtu perearsti- ja haridusteenuse pakkumise jätkusuutlikkuse, pärsib laste huvitegevust ning silmaringi avardamist. Nendele tegevusvaldkondadele tuleb erilist tähelepanu pöörata.

Rahvastiku vähenemise protsess on iseloomulik pea kõikidele Eesti maavaldadele ja siin ei ole võimalik põhjalikke suunavaid meetmeid tarvitusele võtta. Siiski on oluline teavitada inimesi võimalustest, mida nad ise oma tervise ja tuleviku kindlustamiseks ette saavad võtta. Probleemiks on jätkuvalt nn „mustalt“ töötamine, ravikindlustusega hõlmatud inimeste osakaal ja maksumaksjate keskmisest väiksem osakaal rahvastikust jne. Oluline on, et inimesed mõistaksid, et maksude mittemaksmisega halvendavad nad nii enda kui kogu vallarahva võimalusi saada paremaid teenuseid.

Ka kaasaegsete spordirajatiste ehitamine ning juurdetekiitamine on piiratud vallaeelarve juures raske, kuid siiski on valla keskuses Orissaares kõigile nõuetele vastav spordihoone ning spordiväljak. Tervisespordi tegemiseks on mõttekam kasutada ära valla ilusat loodust ja rajada odavamaid terviseradu ning spordiplatse lähialamispirkondadesse. Selliste rajatiste ehitamine oleks jõukohane ka valla külaseltsidele, mis suurendaks kogukonna ühtsust ja elanike sotsiaalset sidusust.

Terviseprofiili tegevuskava koostamisel on aluseks võetud Orissaare valla arengukavas aastani 2020 toodud tegevusi.

Komisjon tänab kõiki, kes terviseprofiili valmimisele kaasa aitasid: Saare maavalitsuse ametnikud Imbi Jäe ja Inna Kask, Orissaare Raamatukogu juhataja Eha Trumm, Orissaare Gümnaasiumi direktor Peeter Hansberg, Orissaare lasteaia direktor Saida Kuusk, vallaametnikud: Tiiu Mägi, Lilja Koppel, valla konstaabel Hillar Peegel, volikogu liikmed Krista Riik, Ingrid Holm, spordihoone administraator Aina Sepp.

5 Tegevuskava aastateks 2010-2020

Eesmärk	Tegevus	Aeg	Läbiviija	Rahastamise allikad
Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	Teavitustöö vallaelanike seas (tervisedendus, ravikindlustuse olulisus, mustalt töötamise riskid, kinnistute märgistamine, tervisedendus jt)	2010-2020	Perearst, vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, KOV
	Esmaabikoolitus	2012	Perearst, vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor, KOV
	Omastehooldajate koolitus	2011-2012	vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, KOV
	Koolitus külaseltside aktiividele (sallivus, passiivsus, motivatsioon, turvaline kodu, tervisedendus jm)	2010-2020	Koolitusfirmad, kolmas sektor, vallavalitsus	Projektid, kolmas sektor
	Tunnustamisplaani ellurakendamine	2010-2020	Vallavalitsus	KOV
Laste tervislik ja turvaline areng	Loengusari lapsevanematele (vastutus, liiklusohutus, koostöö lasteasutustega,	2010-2020	Koolitusfirmad, gümnaasium,	Projektid, KOV

	kasvatusprobleemid jt)		vallavalitsus	
	Aktiivõppe meetodeid kasutades õpitoad noortele (tervisedendus, liikumisharrastused, mürareostus, ohutus liiklemises, sõltuvused, seksuaalkasvatus jm)	2011-2020	Koolitusfirmad, haridusasutused, kolmas sektor, vallavalitsus	Projektid, KOV, kolmas sektor
	Laste silmaringi laiendamiseks väljasõitude korraldamine (teatrid, kontserdid, näitused, muuseumid jne)	2010 - 2020	Haridusasutused	Projektid, KOV, kolmas sektor, lapsevanemad
	Lastele suviste töövõimaluste loomine	2010-2020	Valla ettevõtted, vallavalitsus, kolmas sektor, haridusasutused	Projektid, KOV, kolmas sektor, erasektor
Tervist toetav keskkond	Temaatiliste trükiste koostamine keskkonna terviseriskidest	2011 - 2020	vallavalitsus	Projektid, KOV
	Uuringu läbiviimine erivajadustega inimeste juurdepääsuvõimalustest avalikele teenustele	2011 - 2020	vallavalitsus	Projektid, KOV
	Avalikku teenust pakkuvate asutuste õpi- ja tööruumide audit	2011 - 2020	Vallavalitsus, munitsipaalasutused	Projektid, KOV

	Küsitluse läbiviimine nõuetekohase joogiveega varustatuse kohta	2010-2012	Vallavalitsus	KOV
	Joogivee kvaliteedi parandamine	2010-2014	PRIA, vallavalitsus, kinnistute omanikud	Projekt, KOV, kinnistute omanikud
	Tänavavalgustuse renoveerimine Orissaares, Saiklas, Tagaverel	2011-2020	vallavalitsus	Projekt, KOV
	Koostöö parendamine Saare maavalitsusega ühistranspordi olukorra parandamiseks	2010-2020	Vallavalitsus, Saare maavalitsus	
	Kaugemate külade elanikele transpordi organiseerimine igapäevaste vajaduste rahuldamiseks (kauplus, juuksur, raamatukogu, saun, perearst)	2010-2020	Vallavalitsus	KOV
	Autolafka töölerakendamine	2010-2020	Vallavalitsu	KOV
	Bussiootepaviljonide rajamine külades	2011-2020	Vallavalitsus	KOV
	Viidamajanduse täiendamine ja kinnistute märgistamine	2010-2020	Vallavalitsus, kolmas sektor, külavanemad	Projektid, KOV, kinnistute

				omanikud
Tervishoiuteenuste pakkumise jätkusuutlikkus	Uuringu läbiviimine elanike rahuolu kohta tervishoiuteenustega	2011-2020	Uuringufirma, kolmas sektor, vallavalitsus	Projektid, KOV, kolmas sektor
Tervislikud eluviisid	Uuringu läbiviimine elanike subjektiivse tervisehinnangu ja tervisedendusala teadmiste kohta	2011-2020	Uuringufirma, kolmas sektor, haridusasutused	Projektid, kolmas sektor
	Avalike mänguväljakute ja palliplatside rajamine	2011-2020	Vallavalitsus, Kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor, KOV
	Spordiürituste korraldamine (spordiürituste sari, pere tervisepäevad, talvel ujula külastamine jne)	2011-2020	Vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, kolmas sektor
	Vallas asuvate õppe-, tervise, matka- ja suusaradade arendamine/haldamine	2010-2020	vallavalitsus, kolmas sektor	Projektid, KOV

6

Mõisted ja lühendid

ELUKESKKOND – looduslik ja tehiskeskkond, mis ümbritseb meid väljaspool töö- ja õpikeskkonda.

ELUKVALITEET – üksikisikute arusaam oma positsioonist kultuuri- ja väärtussüsteemis, milles nad elavad, koos selle positsiooniga seotud eesmärkide, ootuste, standardite ja muredega.

ESMATASANDI TERVISHOID – oluline tervishoiu valdkond, mis tehakse kättesaadavaks riigile ja ühiskonnale jõukohase tasu eest ja meetoditega, mis on praktiliselt ja teaduslikult põhjendatud ning sotsiaalselt aktsepteeritud.

KEHALINE AKTIIVSUS – keha mis tahes liikumine, mis on põhjustatud lihastööst ning mis põhjustab suuremat energiakulu kui organismi põhiainevahetuse (rahulolekutaseme) energiakulu. Mitmesugune tegevus alates organiseeritud sporditegemisest kuni tööl või koolis käimiseni või vabaõhutegevuseni.

KESKKONNATERVIS – termin hõlmab neid inimese tervise aspekte, k.a elukvaliteet, mida mõjutavad keskkonna füüsikalised, keemilised, bioloogilised, sotsiaalsed ja psühhosotsiaalsed tegurid; puudutab ka praeguse ja tulevaste põlvkondade tervisele potentsiaalselt ebasoodsalt mõjuda võivate keskkonnategurite hindamise, korrektsiooni ja tõkestamise teooriat ja praktikat.

LÄHILIIKUMISPAIGAD – liikumis- ja spordipaigad, mis asuvad elamurajoonide lähikümbruses (kuni 15 minuti kaugusel elukohast) inimese igapäevases tegevuskeskkonnas ning mida kasutavad peamiselt selle piirkonna elanikud igapäevaseks liikumiseks ja sportimiseks. Lähiliikumispaidad koosnevad nii lastele ja noortele mõeldud sportimis- ja mängupaikadest kui ka harrastusspordiks mõeldud spordisaalidest ja -väljakutest ning liikumis- ja sportimisaladest.

PAIKKOND – inimeste võrgustik, keda ühendab kas elukoht, töökoht, etnilisus või mingi muu kokkukuuluvustegur.

PAIKKONDLIK ARENG – inimeste aktiveerimine, julgustamine ja stimuleerimine oma tervisevajaduste väljendamiseks ja nende toetamiseks kollektiivsetes tegevustes pädevuse tõstmise ja oskusteabe jagamise kaudu eesmärgiga arendada paikkonna tegevuspotsiaali tervise edendamiseks.

RAHVASTIKU TERVIS – terminiga väljendatakse püüdlust parendada kogu rahvastiku või selle rühmade tervist ja vähendada ebavõrdsust nende tervises.

RAHVATERVIS – tervise edendamise, haiguste ennetamise ja eluea pikendamise teadus ja tegevus; kogu rahvastiku tervise edendamise, eluea pikendamise ja elukvaliteedi parandamise sotsiaalne ja poliitiline kontseptsioon, mis toimib tervisedenduse, haiguste ennetamise ja teiste tervise sekkumisvormide kaudu.

RISKITEGUR – sotsiaalne, käitumuslik, majanduslik, keskkondlik või bioloogiline tegur, mis põhjustab või soodustab terviseseisundi halvenemist, terviseseisundile soodsalt mõjuvate tegurite toime vähenemist või haigustele vastuvõtlikkuse suurenemist.

RISKIKÄITUMINE – eriline käitumisvorm, millega võib kaasneda suurem vastuvõtlikkus ühele või enamale haigusele või üldisele terviseseisundi halvanemisele.

SOTSIAALNE SIDUSUS – sotsiaalse sidususe all mõistetakse ebavõrdsuse määra ning sotsiaalsete suhete ja sidemete tugevust. Sotsiaalse sidususe suurendamise vahendid on kahetised – ühiskondliku kihistumise, ebavõrdsuse ja tõrjutuse vähendamine ning sotsiaalsete suhete, sidemete ja suhtlemise tugevdamine.

SOTSIAALNE KAASATUS – sotsiaalne kaasatus on olemuslikult sotsiaalse tõrjutuse vastand ning on defineeritav kui kõikide inimeste võimalus osaleda täisväärtuslikult ühiskondlikus elus, pääseda ligi temale olulistele ressurssidele ning teenustele, töötada ja olla majanduslikult aktiivne.

Ülalnimetatud ressursside ja teenuste all mõistetakse näiteks võimalust tööd teha ja ligipääsu sotsiaalkindlustusele, haridusele, tervishoiuteenustele, kultuurile ja vaba ajaveetmise võimalustele ning infotehnoloogiale.

SOTSIAALSED VÕRGUSTIKUD – sotsiaalsed suhted ja sidemed üksikisikute vahel, mis võivad pakkuda juurdepääsu tervise sotsiaalsele toetusele või mobiliseerida seda.

TERVENA ELATUD ELUIGA e EELDATAVALT TERVENA ELATUD ELUIGA – rahvastiku tervise kvaliteedi näitaja, mille arvutamisel on lisaks rahvastiku suremusele arvesse võetud ka rahvastikus esinevate haiguste elukvaliteeti langetav mõju. Näitaja väärtus on võrdne eluaastatega, mida rahvastiku keskmine liige eeldatavalt elab maksimaalse võimaliku tervisega. Näide: 2006. aastal oli meeste eeldatav eluiga Eestis sünnimomendil 67 aastat. Osa sellest ajast veedetakse haigena ning kui konkreetne haigus langetab elukvaliteeti inimese parima kujuteldava (ideaalse), tervisepiiranguteta tasemega võrreldes 50% võrra, siis langeb haiguse pooleaastatase kestuse korral inimese eeldatavalt tervena elatud eluiga veerandaasta võrra ($0,5$ parimast tervisest $\times 0,5$ aastat = $0,25$ parima võimaliku tervise aastat). Seega, kui 2006. aastal oleks meeste eeldatavalt tervena elatud eluiga näiteks 50 aastat, siis jääks neil elu jooksul keskmiselt kasutamata 17 aastat, sest selle aja veedavad nad haigetena.

TERVIS – 1948. a defineeris WHO tervist kui täielikku füüsilise, sotsiaalse ja vaimse heaolu seisundit ning mitte ainult kui haiguste ja puuete puudumist; tervis ei ole elamise eesmärk, vaid igapäevase elu vahend; positiivne mõiste, mis toonitab sotsiaalseid ja individuaalseid ressursse ning füüsilisi võimeid.

TERVISEDENDUS – WHO defineerib tervisedendust kui protsessi, mis võimaldab inimestel muuta tervist määravaid tegureid juhitavaks ning selle kaudu tugevdada tervist (termini sisu määratleti esimesel rahvusvahelisel tervisedenduse konverentsil 1986. aasta dokumendis, mis on tuntud Ottawa harta nime all); tervisedenduse tõlgendamisel tuleb eristada tervisedendust kui oodatavat tulemust (lähi- ja kaugeesmärgid) ja kui strateegiat (protsessid ja tegevused).

TERVISE MÕJURID – rida isiklikke, sotsiaalseid, majandus- ja keskkonnategureid, mis määravad üksikisikute või rahvastiku terviseseisundi.

TERVISEKAITSE – haiguste ennetamise juurde kuuluv terviseteenistus, milles kehtivad kohustuslikud normid ja eeskirjad; tervisekaitse käsitleb vahendeid ja abinõusid rahvastiku tervise halvenemise vältimiseks ning selle eesmärgiks on tagada tervisele ohutu füüsiline, keemiline ja bioloogiline keskkond.

TERVISEKASVATUS – sisaldab teadlikult loodud õppimisvõimalusi, kaasates mõningaid kommunikatsioonivorme terviseharituse parandamiseks, mis sisaldavad teadmiste täiendamist ning üksikisiku ja ühiskonna tervisele kaasa aitavate eluks vajalike oskuste arendamist.

TERVISEKÄITUMINE – igasugune üksikisiku poolt ettevõetud tegevus, hoolimata hetkelisest või eelnevast terviseseisundist, tervise edendamiseks, kaitsmiseks või säilitamiseks; olenemata sellest, kas selline käitumine on lõppkokkuvõttes objektiivselt efektiivne või mitte.

TERVISLIK TOITUMISVIIS – toitumisviis, millel on teatavad kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed omadused, nagu energiasisalduse vastavus individuaalsetele vajadustele ja alati vastavus toitumispõhimõtetele.

VÕRGUSTIK – üksikisikute, organisatsioonide ja asutuste pühendumisel ning usaldusel põhinev grupp, mis on organiseerunud mittehierarhilisel alusel tegelemaks üldiste probleemide või muredega, mida seiratakse aktiivselt ja süstemaatiliselt (Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020).

Lühendid:

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

FIE – füüsilisest isikust ettevõtja

KOV – kohalik omavalitsus

MK – maakond

MTÜ – mittetulundusühing

PRIA – Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet

VV – vallavalitsus

7 Kasutatud kirjandus ja muud allikad

Eesti Rahvastiku Tervise Arengukava infovoldik <http://www.sm.ee/tegevus/tervis.html>

Indikaatorite nimekiri <http://www.terviseinfo.ee/web/?id=2736>

Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine
<http://www.terviseinfo.ee/web/?id=2736>

Majandustegevuse register <http://mtr.mkm.ee/default.aspx?s=otsi> (10.03.2010)

Äriregister <https://ariregister.rik.ee/> (10.03.2010)

Maksu- ja Tolliamet

Rahvastiku Tervise Arengukava 2009–2020 <http://www.sm.ee/tegevus/tervis.html>
(06.01.2010)

Ravikindlustusega hõlmamata isikutele arstiabi kättesaadavusest kohalikes omavalitsustes.
Õiguskansleri büroo uuring 2009 <http://www.oiguskantsler.ee/?menuID=297> (20.01.2010)

www.saare.ee

Saare maakonnaplaneeringu teemaplaneering Maakonna sotsiaalne infrastruktuur aastani
2015 seletuskiri
[http://www.saare.ee/aare.nsf/98e6cc063351e9e380256cff00333a06/83924131ca78bd59c22575b30048bd9d/\\$FILE/ATT94YWL.pdf/Teemaplaneering%20Maakonna%20sotsiaalne%20infrastruktuur%20juuli%202009.pdf](http://www.saare.ee/aare.nsf/98e6cc063351e9e380256cff00333a06/83924131ca78bd59c22575b30048bd9d/$FILE/ATT94YWL.pdf/Teemaplaneering%20Maakonna%20sotsiaalne%20infrastruktuur%20juuli%202009.pdf)

Valla eelarvest sotsiaaltoetuse maksmise kord <http://www.orissaare.ee>

Orissaare valla arengukava 2009 – 2020 <http://www.orissaare.ee>

Statistikaamet <http://www.stat.ee>

Töötukassa <http://www.tootukassa.ee>

Orissaareleviku ja Orissaare valla sisemaa üldplaneering aastani 2017

Orissaare valla rannaosa üldplaneering

Orissaare valla kodulehekülg <http://www.orissaare.ee>

Orissaare Vallavalitsus

Lisad

Lisa 1 Orissaare valla asend Saare maakonnas

LISA 2 ELANIKE ARV KÜLADES JA ORISSAARE ALEVIKUS (seisuga 01.01.2010. a.)

Jrk	Küla nimi	Elanike arv
1	Ariste	23
2	Arju	12
3	Haapsu	7
4	Hindu	15
5	Imavere	15
6	Jaani	10
7	Järveküla	12
8	Kalma	11
9	Kareda	27
10	Kavandi	19
11	Kuninguste	19
12	Kõinastu	6 /saare pindala on 262 ha
13	Laheküla	31
14	Liigalaskma	23
15	Liiva	30
16	Maasi	35
17	Mehama	31
18	Mäeküla	55
19	Orinõmme	48
20	Orissaare alevik	993
21	Pulli	23
22	Põripõllu	29
23	Randküla	24
24	Rannaküla	5
25	Raugu	12
26	Saikla	43
27	Salu	32
28	Suur-Pahila	26
29	Suur-Rahula	82
30	Taaliku	23

31	Tagavere	126
32	Tumala	34
33	Võhma	15
34	Väike-Pahila	34
35	Väike-Rahula	58
36	Väljaküla	5
37	Ööriku	9
	kohaliku omavalitsuse täpsusega	2
	KOKKU	2004

Lisa 3 Orissaare vallas registreeritud MTÜ-d, seltsingud

ORISSAARE JAHIMEESTE SELTS	Kalmet Ligi, Kontaktandmed: Suur-Rahula küla tel. 53 840 930
ILLIKU LAIU SELTSING	Evi Männik, Kontaktandmed: Sadama tn 5 Orissaare alevik, tel. 52 27 439
VALLIMEMM	Marta Riik, Kontaktandmed: Kavandi küla, tel. 45 29 045
MTÜ KAVANDI KANDI SELTS	Krista Riik, Kontaktandmed: Kavandi küla, tel. 53453772 e-mail kristariik@gmail.com
RISTIVÄLJA	Anu Viljaste, Kontaktandmed: Orinõmme küla, tel. 52 17 700, e-mail anuviljaste@hotmail.com
EVI KOOLITUBA	Kontaktandmed: Sadama 5 Orissaare 94601 tel. 52 27 439
MAASI ASUNDUSE SELTSING	Anita Miilits, Kontaktandmed:Maasi küla tel. 58 000 186
SELSING ORISSAARE KULTUURISÕBRAD	Anu Viljaste, Kontaktandmed: Kuivastu mnt 29A Orissaare, tel. 53 473668 , e-mail viljasteanu@hotmail.ee
TAGAVERE OPTIMISTID	Astrid Vaba, Kontaktandmed: Tagavere küla, tel. 56 494 060, e-mail tagavere@hotmail.ee
MTÜ HEA ON OLLA	Orissaare Võidu 42; e-mail: Heaonolla@gmail.com
Seltsing Orissaare Spordiklubi	epost: pori@emu.ee; raimo.tamm@gmail.com Mob. 56 490 524
ÜHEND PAHILA	Meelik Rohi telefon 5241471